

MAGDALENA GRZYB

<https://orcid.org/0000-0002-7685-1624>

Uniwersytet Jagielloński, Zakład Kryminologii

Więzienie za zaimki? Kontrowersje wokół kryminalizacji mowy nienawiści w Szkocji

Prison term for pronouns? Controversies over new Hate Crime and Public Order (Scotland) Act

ABSTRAKT: 1 kwietnia 2024 r. w Szkocji weszła w życie nowa ustawa o zwalczaniu mowy nienawiści. Artykuł stanowi polityczno-kryminalną analizę ustawy z uwzględnieniem jej kontekstu politycznego i społecznego. Autorka wyjaśnia pojęcie mowy nienawiści, przedstawia główne założenia ustawy oraz zastrzeżenia co do niej. Następnie analizuje praktyki szkockiej policji dotyczące ścigania nienawiści, w tym rejestrowanie tzw. nieprzestępnych aktów nienawiści (ang. *non-crime hate incidents*), ewentualny efekt mrozący ustawy i stygmatyzację osób oskarżanych o przestępstwa z nienawiści. Okoliczności przyjmowania ustawy wskazują, że będzie ona wymierzona w konkretne grupy społeczne. Autorka stara się odpowiedzieć na pojawiające się w kontekście tego aktu pytanie, czy stwierdzanie faktów biologicznych będzie mogło być skryminalizowane pod rządami nowej szkockiej ustawy. W końcowej części tekstu badaczka analizuje pierwsze dni obowiązywania ustawy.

SŁOWA KLUCZOWE: Szkocja, Wielka Brytania, mowa nienawiści, wolność słowa, kryminalizacja, prawa kobiet, mizoginia, *gender-critical*, *transgender*, *non-crime hate incidents*

ABSTRACT: On 1st April 2024 a new Hate Speech Act came into force in Scotland. The article is a political-criminal analysis of the Act, taking into account its political and social context. The author explains the concept of hate speech, outlines the main principles of the Act and the objections to it. Next, she analyses the Scottish police's hate prosecution practices, including the recording of so-called Non-Crime Hate Incidents, the possible chilling effect of the Act and the stigmatisation of those accused of hate crimes. The circumstances of the adoption of the Act indicate that the Act will target specific groups in society. The author seeks to answer the question that arises in the context of the Act as to whether biological fact-finding will be able to be criminalized under the new Scottish Act. Finally, the author analyses the first days of the Act being into force.

KEYWORDS: Scotland, United Kingdom, hate speech, freedom of speech, criminalization, women's rights, misogyny, *gender-critical*, *transgender*, *non-crime hate incidents*

1. Wprowadzenie

Na początku marca 2024 r. znana pisarka J.K. Rowling stała się przedmiotem kontrowersji oraz potencjalną przestępczynią. W konwersacji online na portalu Twitter/X na temat szatni wyłącznie dla kobiet Rowling napisała o Indii Willoughby, transpłciowej osobie urodzonej jako mężczyzna i identyfikującej się jako kobieta, że to „po prostu mężczyzna rozkoszujący się swoim mizoginicznym odgrywaniem tego, co jego zdaniem oznacza »kobieta«: narcystycznym, płytkim i ekshibicjonistycznym”¹, oraz że „India nie stała się kobietą. India odgrywa męską mizoginiczną fantazję na temat tego, czym jest kobieta”². Willoughby (58 l.), wcześniej Jonathan, znany prezenter telewizyjny i celebryta, który do 45. roku żył jako heteroseksualny mężczyzna (ojciec dorosłego syna), poczuł się urażony i zawiadomił policję, że autorka książek o Harrym Potterze popełniła przestępstwo z nienawiści, nazywając go/„ją” mężczyzną, albowiem jest prawnie kobietą³. Policja w hrabstwie Northumbria odmówiła zajęcia się sprawą, twierdząc, że słowa Rowling nie przekraczają progu karalności, tym niemniej rutynowo, acz niezgodnie z wytycznymi, zarejestrowała incydent jako „nieprzestępny incydent nienawiści” (ang. *non-crime hate incident*)⁴.

Mimo że poglądy wyrażane przez Rowling nie są zakazane, użytkownicy Twittera/X przypomnieli pisarce, że 1 kwietnia 2024 r. wchodzi w życie w Szkocji, gdzie mieszka kobieta, nowe prawo dotyczące przestępstw z nienawiści i byłoby lepiej, gdyby już zaczęła kasować wszystkie posty o Willoughby. W istocie, nowy Hate Crime and Public Order (Scotland) Act (dalej jako: Ustawa) stanowi daleko idące poszerzenie możliwości ścigania przestępstw z nienawiści, zwłaszcza tzw. mowy nienawiści, co wywołuje duże niepokoje opinii publicznej.

¹ Wpis J.K. Rowling, Twitter/X, 03.03.2024, https://x.com/jk_rowling/status/1764635140834124253 [dostęp: 10.06.2024]. Jeśli nie zaznaczono inaczej, wszystkie tłumaczenia cytatów anglojęzycznych pochodzą od autorki niniejszego artykułu.

² Wpis J.K. Rowling, Twitter/X, 04.03.2024, https://x.com/jk_rowling/status/1764637389958357095 [dostęp: 10.06.2024].

³ K.E.G. Perry, *India Willoughby's JK Rowling Complaint Did Not Meet Criminal Threshold, Police Say*, The Independent, 08.03.2024, <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/books/news/jk-rowling-india-willoughby-police-trans-b2509754.html> [dostęp: 27.03.2024].

⁴ Stwierdzenie biologicznych faktów jest w Wielkiej Brytanii chronione wolnością słowa. Nazywanie więc osób urodzonych jako mężczyźni mężczyznami, nawet jeśli dokonali prawnej zmiany płci, albo stwierdzenie, że mężczyzna nie może stać się kobietą, nawet jeśli kogoś może urażać, zgodnie z nowymi wytycznymi policji nie powinno być rejestrowane jako tzw. nieprzestępny akt nienawiści. Por. D. Sanderson, *Police 'Broke Rules' over JK Rowling Misgendering Complaint*, The Telegraph, 11.03.2024, <https://www.telegraph.co.uk/news/2024/03/11/jk-rowling-india-willoughby-northumbria-police-nhci/> [dostęp: 27.03.2024].

Niniejszy tekst jest omówieniem głównych kryminalnopolitycznych założeń szkockiego Hate Crime and Public Order (Scotland) Act, kontrowersji związanych z istniejącymi i planowanymi narzędziami do ścigania mowy nienawiści oraz politycznego i społecznego kontekstu tych zmian. Szkocka Ustawa wpisuje się w ogólny trend szerszego regulowania zakresu wolności słowa oraz postępującej karnoprawnej ingerencji w tę wolność i debatę publiczną ze strony klasy politycznej w imię walki z mową nienawiści.

Deбата wokół mowy nienawiści i jej ewentualnej kryminalizacji skupia się na kilku kluczowych problemach: jakie czynności uznać za mowę nienawiści (przykładowo, w polskim kodeksie karnym ustawodawca w art. 256 użył określenia „nawoływanie do nienawiści”⁵), gdzie leży granica między (karalną) mową nienawiści a wolnością słowa oraz czy w ogóle karać nienawiść⁶.

Artykuł nie będzie odnosił się wyczerpująco do tych bardzo ważnych kwestii ani też do polskiego ustawodawstwa. Będzie stanowił głos w dyskusji o kryminalizacji mowy nienawiści poprzez prezentację kryminalnopolitycznych problemów związanych z kryminalizowaniem mowy nienawiści w jednym z krajów, w tym zarysowanego wyżej określenia karnoprawnych ram tej szerokiej kategorii (w innych krajach), i jako taki powinien być wartościowy dla polskiego czytelnika.

W tekście kolejno zostanie wyjaśnione pojęcie mowy nienawiści, zostaną omówione główne założenia szkockiej Ustawy, następnie przedstawione zastrzeżenia wysuwane co do samego brzmienia przepisów Ustawy oraz dotychczasowej praktyki ścigania przestępstw z nienawiści w Szkocji oraz Anglii i Walii. W dalszej kolejności zostanie przeanalizowany podnoszony zarzut dotyczący możliwego „efektu mrozącego” i stygmatyzacji określonych grup społecznych, które Ustawa może wywoływać. Wreszcie autorka postara się odpowiedzieć na pytanie zawarte w tytule artykułu, to jest, czy tzw. *misgendering* będzie pod rządami szkockiej Ustawy stanowił przestępstwo. Na końcu zostaną omówione pierwsze dni obowiązywania Ustawy.

2. Pojęcie mowy nienawiści

Nie ma prawnej definicji mowy nienawiści. W polskiej literaturze przedmiotu pojęcie też jest różnie definiowane. Pewien punkt odniesienia stanowi definicja mowy nienawiści ujęta w zaleceniu nr R 97 (20) Zgromadzenia Ogólnego Rady

⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r., nr 88, poz. 553).

⁶ Por. R. Guzik, *Wolność słowa a mowa nienawiści. Analiza karnoprawna*, C.H.Beck, Warszawa 2021; *Mowa nienawiści a wolność słowa. Aspekty prawne i społeczne*, red. R. Wieruszewski i in., Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2010; M. Dudek, *Czy powinniśmy karać nienawiść? Uwagi o koncepcji przestępstw z nienawiści*, FP 2012, nr 1 (9), s. 33–47.

Europy⁷ z 1997 r., głoszącym, że jest to „każda forma wypowiedzi, która **rozpowszechnia, podżega, propaguje lub usprawiedliwia** [wyróżn. – M.G.] nienawiść rasową, ksenofobię, antysemityzm lub inne formy nienawiści oparte na nietolerancji, w tym wyrażaną w formie agresywnego nacjonalizmu lub etnocentryzmu, dyskryminacji lub wrogości wobec mniejszości, migrantów lub osób wywodzących się ze społeczności imigrantów”. Warto zaznaczyć, że niniejsza definicja koncentruje się tylko na wybranych mniejszościach – wyróżnionych ze względu na rasę, pochodzenie, narodowość, etniczność i wyznanie. Po pierwsze, wskazuje to na genezę i legitymację konceptu mowy nienawiści – doświadczenia II wojny światowej (i w latach 90. również konflikty w byłej Jugosławii oraz ludobójstwo w Rwandzie) oraz pragnienie zapobiegnięcia wybuchowi przemocy i konfliktom na tle etnicznym (w tym etniczno-religijnym), które w XX w. wyniszczały Europę. Po drugie, w kolejnych latach kategoria ta była poszerzana o następne przesłanki, co stanowi także przedmiot polemik, jakie konkretnie kryteria zasługują na ochronę.

Wyodrębnia się też „przestępstwa z nienawiści”, które różnią się od mowy nienawiści. Przestępstwo z nienawiści to czyn realizujący znamiona przestępstwa i motywowany określoną cechą ofiary wskazującą jej przynależność grupową. Jak zauważa Mateusz Woiński, nie każde przestępstwo z nienawiści realizowane jest w formie werbalnej oraz nie każdy akt komunikacji stanowi czyn zabroniony. Pomiędzy tymi pojęciami zachodzi stosunek logiczny krzyżowania się⁸.

Anna Śledzińska-Simon definiuje mowę nienawiści jako „wypowiedź pisemną, ustną, symboliczną, która czyni przedmiotem ataku jednostkę lub grupę osób ze względu na kryterium rasy, pochodzenia etnicznego, narodowego, religii, języka, płci, wieku, niepełnosprawności, cech zewnętrznych, orientacji seksualnej i tożsamości płciowej, statusu społecznego czy przekonań politycznych. Mowa nienawiści może **zstraszać, grozić, poniżać, obrażać, a także utrwalać stereotypy i prowadzić do** [wyróżn. – M.G.] dyskryminacji, a nawet przemocy fizycznej”⁹.

W literaturze zwraca się uwagę, że za mowę nienawiści można uznać treści **łązące, oskarżające, wyszydzające i poniżające** grupy oraz jednostki z powodów po części od nich niezależnych¹⁰. Z kolei Rafał Guzik, za Moniką Płatek, definiuje mowę nienawiści jeszcze szerzej jako „każde zachowanie, które **okazuje nienawiść**

⁷ Rekomendacja R (97) 20 Komitetu Ministrów Rady Europy nt. mowy nienawiści, <https://rm.coe.int/1680505d5b> [dostęp: 30.07.2024].

⁸ M. Woiński, *Prawnokarne aspekty zwalczania mowy nienawiści*, Lexis Nexis, Warszawa 2014, s. 31–32.

⁹ A. Śledzińska-Simon, *Decyzja ramowa w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii jako trudny kompromis wobec mowy nienawiści w Unii Europejskiej*, w: *Mowa nienawiści...*, s. 94.

¹⁰ S. Kowalski, M. Tulli, *Mowa nienawiści. Raport 2001*, podają za: R. Guzik, *Wolność słowa a mowa nienawiści...*, s. 7.

[wyróżn. – M.G.] względem określonej osoby lub grupy tylko z powodu cech naturalnych lub nabytych tejże osoby – niezależnie, czy stanowi to przestępstwo w świetle obowiązujących norm”, a więc wykracza poza kategorię wypowiedzi werbalnych¹¹.

Przytoczone definicje pokazują dużą rozbieżność co do czynności sprawczych oraz cech, które powinny być uwzględnione. Część badaczy wskazuje na katalog otwarty, a część sygnalizuje, że w zasadzie każda cecha, nawet dzisiaj nieznana, może zostać wzięta pod uwagę. Również katalog czynności sprawczych jest bardzo obszerny i wskazuje czynności o charakterze ocennym cechujące się dużą dozą uznaniowości w ocenie lub o nacechowaniu emocjonalnym. Przykładowo, może nastroczać trudności albo wymaga pewnej arbitralności określenie, czy jakaś wypowiedź jest wyszydzaniem, czy tylko dozwoloną ironią i sarkazmem. Pewne pojęcia, których szeroka definicja w dyskursie praw człowieka jest akceptowana, mogą się okazać trudne do precyzyjnego przełożenia na gruncie norm prawa karnego.

3. Szkocki Hate Crime and Public Order (Scotland) Act 2021¹² – główne założenia

Ustawa została uchwalona przez szkocki parlament w marcu 2021 r. i jej wejście w życie było kilkukrotnie odkładane z uwagi na nieprzygotowanie organów ścigania do jej egzekwowania. Akt składa się z sześciu części.

W pierwszej ustawodawca ustala katalog okoliczności obciążających „motywacji uprzedzeniowej” w przypadku popełnienia wszystkich przestępstw. Przestępstwo jest uznane za motywowane uprzedzeniem, jeśli sprawca przed, w trakcie lub po popełnieniu czynu manifestuje złośliwość lub złą wolę (ang. *malice and ill-will*) wobec ofiary z uwagi na jej faktyczną lub domniemaną przynależność do grupy na podstawie następujących kryteriów:

- 1) wiek,
- 2) niepełnosprawność (ang. *disability*),
- 3) rasa, kolor skóry, narodowość, pochodzenie etniczne lub narodowe,
- 4) wyznanie lub domniemana przynależność religijna,
- 5) orientacja seksualna,
- 6) tożsamość transpłciowa,
- 7) różnice w cechach płciowych (ang. *variations in sex characteristics*).

Ten katalog cech chronionych został znacznie poszerzony, gdyż do tej pory chronione były tylko rasa/narodowość/pochodzenie etniczne.

¹¹ R. Guzik, *Wolność słowa a mowa nienawiści...*, s. 9–10.

¹² Tekst ustawy dostępny na stronie: <https://www.legislation.gov.uk/asp/2021/14/contents> [dostęp: 05.04.2024].

Dowód z jednego źródła jest wystarczający, aby udowodnić, że przestępstwo jest kwalifikowane przez uprzedzenie.

Część druga typizuje przestępstwo nękania na tle rasowym (ang. *racially aggravated harassment*), a trzecia przestępstwa podsycania/podżegania do nienawiści (ang. *stirring up hatred*). Niewątpliwie najczęściej obaw wzbudza właśnie ten ostatni rodzaj przestępstwa. Przestępstwo podsycania do nienawiści ma dwie formy realizacji. Pierwsza odnosi się do nienawiści na tle rasowym, a druga do pozostałych cech chronionych.

Pierwsza forma polega na zachowaniu się, które rozsądna osoba uznałaby za groźbę, obelgę lub zniewagę albo na przekazywaniu innej osobie materiału o takiej treści. Może też polegać na tym, że zachowując się w opisany sposób lub przekazując materiał, osoba ta **zamierza** wzbudzić nienawiść do grupy osób ze względu na rasę, kolor skóry, narodowość lub pochodzenie etniczne albo narodowe, co również jest oceniane przez standard rozsądnej osoby.

Druga forma podsycania do nienawiści może polegać na tym, że dana osoba zachowuje się w sposób, który rozsądna osoba uznałaby za formę groźby lub obelgę, albo też przekazuje innej osobie materiał, który rozsądna osoba uznałaby za groźbę lub obelgę, oraz czyniąc to, osoba ta **zamierza** wzbudzić nienawiść do grupy osób, opierając się na jednym z siedmiu wskazanych kryteriów¹³.

¹³ Tekst oryginalny: „Offences of stirring up hatred (part 3, section 4)

- (1) A person commits an offence if—
 - (a) the person—
 - (i) behaves in a manner that a reasonable person would consider to be **threatening, abusive or insulting**, or
 - (ii) communicates to another person material that a reasonable person would consider to be threatening, abusive or insulting, and
 - (b) either—
 - (i) in doing so, the person intends to stir up hatred against a group of persons based on the group being defined by reference to race, colour, nationality (including citizenship), or ethnic or national origins, or
 - (ii) a reasonable person would consider the behaviour or the communication of the material to be likely to result in hatred being stirred up against such a group.
- (2) A person commits an offence if—
 - (a) the person—
 - (i) behaves in a manner that a reasonable person would consider to be **threatening or abusive**, or
 - (ii) communicates to another person material that a reasonable person would consider to be threatening or abusive, and
 - (b) in doing so, the person intends to stir up hatred against a group of persons based on the group being defined by reference to a characteristic mentioned in subsection (3).
- (3) The characteristics are—
 - (a) age, (b) disability, (c) religion or, in the case of a social or cultural group, perceived religious affiliation, (d) sexual orientation, (e) transgender identity, (f) variations in sex characteristics”.

Można więc przyjąć, że konstrukcja przepisu i każdego z dwóch czynów składa się z dwóch elementów: określonego zachowania ocenianego przez „rozsądną osobę” oraz zamiaru sprawcy bądź, w przypadku pierwszego czynu (gdy nie wykaże się zamiaru), oceny zachowania przez „rozsądną osobę”.

Kryterium oceny zachowania – czy jest ono zagrażające, obraźliwe lub znieważające – co do zasady nie jest więc intencja sprawcy, ale ocena tego zachowania przez „rozsądną osobę”, czyli w praktyce funkcjonariusza policji lub, na dalszym etapie postępowania, sąd.

James Chalmers, prawnik z Uniwersytetu w Glasgow, wyjaśnił, że główna różnica polega na tym, że osoba może zostać skazana za podsycanie do nienawiści rasowej, jeśli ma zamiar podsycać do nienawiści lub „rozsądna osoba uznałaby, że zachowanie lub przekazanie materiału może skutkować podżeganiem do nienawiści” (sekcja 4(1)(b)). W przypadku innych cech chronionych należy udowodnić zamiar wzbudzenia nienawiści: fakt, że wzbudzenie nienawiści jest tylko prawdopodobne, nie jest wystarczający¹⁴. Samo przestępstwo nienawiści rasowej zostało rozszerzone poza zamiar w 1976 r., ponieważ uznano, że wymóg zamiaru czyni go „bezużytecznym dla policjanta na ulicy”¹⁵.

Za czyn ten grozi kara do 7 lat pozbawienia wolności. Dodatkowo, policja ma prawo wejścia do lokalu i przeszukania go oraz urządzeń osoby podejrzewanej o popełnienie opisywanego przestępstwa, a także zajęcia wszelkich materiałów, które mogą być uznane za podżegające do nienawiści.

Ustawa przewiduje też zabezpieczenie w postaci ochrony wolności wypowiedzi. W pierwszej kolejności osoba oskarżona w swojej obronie powinna wykazać, że jej zachowanie w danych okolicznościach było uzasadnione (ang. *reasonable*). Przy ocenie uzasadnienia z kolei należy wziąć pod uwagę art. 10 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (dalej: EKPCz) i ogólną regułę, że wolność słowa obejmuje również prawo do przekazywania informacji i wyrażania opinii, które obrażają i szokują.

W drugiej kolejności dane zachowanie lub materiał nie będą uznane za zagrażające lub obelżywe (ang. *abusive*), jeśli pojawią się w ramach: a) polemiki lub krytyki – w odniesieniu do takich cech, jak: wiek, niepełnoprawność, orientacja seksualna, tożsamość transpłciowa lub cechy płciowe; b) polemiki, krytyki, wyrazów antypatii, niechęci, ośmieszenia lub zniewagi w odniesieniu do przekonań religijnych; c) prozelityzmu oraz d) nawoływania do zaniechania praktyk religijnych.

W części czwartej Ustawy wyjaśniono, jak rozumieć niektóre chronione cechy, w tym orientację seksualną, tożsamość transpłciową oraz cechy płciowe. Część

¹⁴ J. Chalmers, *The Hate Crime and Public Order (Scotland) Act 2021. What Does It Do?*, 24.03.2024, <https://jameschalmers.substack.com/p/the-hate-crime-and-public-order-scotland> [dostęp: 10.04.2024].

¹⁵ Ibidem.

piąta dekryminalizuje formalnie obowiązujące przestępstwo bluźnierstwa (ostatnie skazanie za taki czyn nastąpiło w 1843 r.), a część szósta zawiera przepisy końcowe.

4. Zastrzeżenia co do Ustawy

Nowa Ustawa budzi obawy już na poziomie samej treści – użytych sformułowań i typizacji nowych kryminalizowanych zachowań.

Ustawa znacząco poszerza zakres kryminalizowanych zachowań poprzez modyfikację znamion przestępstwa podżegania do nienawiści. Podżeganie do nienawiści istniało wcześniej w ustawodawstwie szkockim, jednak odnosiło się tylko do podżegania do nienawiści na tle rasowym¹⁶. Teraz ustawodawca dodał sześć dodatkowych przesłanek, z których zdecydowanie najwięcej kontrowersji wzbudzają przesłanki „transpłciowej tożsamości” oraz „różnic w cechach płciowych”. Te kategorie zostały wyjaśnione w części 4 w pkt 11. Osoba lub grupa definiowana przez odniesienie do tożsamości transpłciowej „obejmuje” osobę transpłciową z kobiety na mężczyznę oraz z mężczyzny na kobietę (ang. *female-to-male and male-to-female transgender person*), osobę niebinarną oraz cross-dressera, czyli osobę (chodzi głównie o mężczyzn), która okazjonalnie przebiera się w ubrania charakterystyczne dla przeciwnej płci¹⁷, aby uzyskać erotyczną satysfakcję, lub osobę fantazjującą o sobie jako o kobiecie (chodzi wtedy o parafilię, tzw. transwestytyzm fetyszystyczny oraz autoginefilie według klasyfikacji DSM-5). Kategoria ta obejmuje więc bardzo różnorodną kategorię osób. Z jednej strony chodzi o osoby transpłciowe identyfikujące się z płcią przeciwną do ich płci fizycznej, następnie osoby, które nie identyfikują się z żadną z dwóch płci (osoby niebinarne), ale z drugiej też – o osoby, które nie mają problemu z własną identyfikacją płciową, a jedynie okazjonalnie przebierają się w stroje typowe dla płci przeciwnej (np. *drag queens*), oraz osoby z parafiliami seksualnymi. Należy zaznaczyć, że tożsamość transpłciowa to, odwołując się do pojęcia tożsamości płciowej z Zasad Yogyakarta, wewnętrzne i subiektywne poczucie płci danej osoby, a zatem stan w żaden sposób zewnętrznie nieweryfikowalny.

Z kolei różnice/wariacje w cechach płciowych oznaczają osobę lub grupę osób, która urodziła się z fizycznymi i biologicznymi cechami płciowymi, a które jako całość nie są ani typowo męskie, ani typowo kobiece.

Ustawa nie definiuje takich określeń ustawowych, jak złośliwość (ang. *malice*), zła wola (ang. *ill-will*) ani też nienawiść, które stanowią elementy znamion strony

¹⁶ Na mocy The Public Order 1986 Act, nowelizowanego Racial and Religious Hatred Act 2006, który poszerzył podżeganie do nienawiści ze względu na wyznanie.

¹⁷ Podaję za definicją w: Cambridge Dictionary, <https://dictionary.cambridge.org/pl/dictionary/english/cross-dresser> [dostęp: 30.03.2024].

podmiotowej oraz przedmiotowej przestępstwa. Sposób sformułowania typu czynu zabronionego podżegania do nienawiści jest ogólny i zostawia zbyt duże pole do interpretacji, jakie wypowiedzi i zachowania rzeczywiście realizują znamiona przestępstwa. Przykładowo, czy stwierdzenie faktu stawiającego jakąś osobę lub grupę w negatywnym świetle również może zostać uznane za podżeganie do nienawiści? Czy mówienie prawdy także zostanie uznane za podżeganie do nienawiści?

Poszerzenie zakresu kryminalizacji nastąpiło również poprzez wyeliminowanie tzw. obrony mieszkania (ang. *dwelling defence*), którą zawarto w poprzedniczej omawianej ustawy – Public Order 1986 Act¹⁸. Obrona – czy raczej ochrona – mieszkania oznaczała wyłączenie karalności za czyny dokonane (i słowa wypowiedziane) między sprawcą a pokrzywdzonym w prywatnym mieszkaniu. Usunięcie tego zapisu skutkuje tym, że można ścigać ludzi także za to, co powiedzieli w prywatnych rozmowach, a to z kolei rodzi szereg obaw co do sytuacji, kiedy przykładowo dzieci będą zgłaszały swoich rodziców, którzy w czasie kłótni je jakoś obrazili¹⁹.

Zwolennicy Ustawy oraz jej pomysłodawcy, np. premier Szkocji Humza Yousaf (w 2021 r., gdy Ustawa była uchwalana, był ministrem sprawiedliwości w rządzie Nicolii Sturgeon i pilotował projekt), uspokajali, że zawiera ona dużo „zabezpieczeń” oraz że próg kryminalizowanego zachowania jest postawiony wysoko. Przede wszystkim chodzi o standard „rozsądnej osoby” oraz o zawarte w punktach 9 i 10 części trzeciej wyłączenia od ścigania, a także odwołanie do art. 10 EKPCz.

W tonie uspokajającym i aprobującym wypowiedział się np. Mark A. Walters, profesor prawa karnego z Sussex University i autor książki *Criminalising Hate...*²⁰. Wskazał, że przepisy dotyczące „wznecania nienawiści” nie są nowością w Szkocji²¹. Podżeganie do nienawiści na tle rasowym znajduje się w ustawodawstwie od 1965 r. i rocznie jest bardzo niewiele skazań za ten czyn (w latach 2006–2016 miało ich być zaledwie dziewięć). Ustawa rozszerza istniejące przepisy, aby objąć ochroną prawnokarną więcej cech. Walters podkreślił, że nowe przepisy są w rzeczywistości znacznie bardziej rygorystyczne niż te, które obowiązywały przed 1 kwietnia 2024 r. w przypadku podżegania do nienawiści rasowej²².

Po pierwsze, oskarżenie musi udowodnić, że ktoś dopuścił się wypowiedzi/zachowania o cechach „groźby lub znieważenia” (ang. *threatening or abusive*),

¹⁸ Public Order Act 1986, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/64> [dostęp: 30.03.2024].

¹⁹ F. Attenborough, *SNP's Hate Crime Law Activated Despite Fears over Free Speech*, The Free Speech Union, 13.03.2024, <https://freespeechunion.org/snps-hate-crime-law-activated-despite-fears-over-free-speech/> [dostęp: 30.03.2024].

²⁰ M.A. Walters, *Criminalising Hate. Law as Social Justice Liberalism*, Palgrave MacMillan, Cham 2022.

²¹ Wpis M.A. Waltersa, Twitter/X, 22.03.2024, <https://twitter.com/MarkaaWalters/status/1771244792384536824> [dostęp: 30.03.2024].

²² Ibidem.

a w przypadku nienawiści rasowej dodatkowo uwzględniono słowo „obraźliwe” (ang. *insulting*), wskazując, że w przypadku innych cech chronionych wypowiedź/zachowanie musi być więcej niż tylko obraźliwa/e. Po drugie, oskarżyciele muszą następnie udowodnić, że oskarżony „zamierzał” „podsycać nienawiść”, a w przypadku nienawiści na tle rasowym dodatkowo obejmuje to test „rozsądnej osoby”, która uznałaby takie zachowanie/wypowiedź lub materiał za mogące skutkować podsycaniem do nienawiści.

W Anglii i Walii niemal identyczne przepisy dotyczące podżegania do nienawiści na tle orientacji seksualnej, uchwalone w 2008 r., doprowadziły do zaledwie dwóch skazań, według Waltersa²³. Przeprowadzony w 2021 r. przegląd tych przepisów przez Komisję Prawną Anglii i Walii nie wykazał, że przestępstwa te były ścigane w sposób, który stanowiłby niewłaściwą ingerencję w wolność słowa. Wręcz przeciwnie, ich ściganie zawsze odbywało się w kontekście wypowiedzi, które całkowicie wykraczałyby poza ochronę art. 10 EKPCz lub stanowiły zachętę do popełnienia przestępstwa albo nawoływanie do przemocy²⁴.

Walters zauważył też, że chociaż słowo „nienawiść” nie jest zdefiniowane w przepisach, ogólnie uważa się, iż wymaga ono większego stopnia wrogości niż wzbudzanie „uprzedzeń” (złej woli/złośliwości) – które jest słowem używanym w innych przepisach dotyczących przestępstw z nienawiści²⁵.

Po trzecie wreszcie, Walters odsyła do pkt 9 Ustawy, który zabezpiecza prawo do wolności słowa. Konkluduje, iż jest bardzo mało prawdopodobne, aby żarty czy wiadomości/komentarze odnoszące się do chronionych cech przekraczały próg karalności, chyba że dana osoba celowo używa obraźliwego, „zagrożającego” języka oraz zamierza wzniecić nienawiść. Nawet jednak w takiej sytuacji jej prawo do wolności słowa musiałoby być przez sąd uwzględnione²⁶.

Również Adam Tomkins, profesor prawa na Uniwersytecie Glasgow oraz były konserwatywny deputowany do szkockiego parlamentu, bronił Ustawy i akcentował wysoki próg kryminalizacji. Podkreślił, że obraźliwe (*offensive*) wypowiedzi nie są kryminalizowane przez te przepisy: jedyną wypowiedzią odnoszącą się do orientacji seksualnej, tożsamości transpłciowej, wieku lub niepełnosprawności, która będzie tutaj zakazana, jest wypowiedź, którą (1) rozsądna osoba (2) uznałaby za groźbę lub obelgę i która (3) miała na celu wzbudzenie nienawiści oraz (4) nie była rozsądna w danych okolicznościach. „Sam fakt, że ktoś czuje się urażony tym,

²³ Ibidem.

²⁴ Law Commission, *Hate Crime Laws: Final Report*, Law Com no 402, pkt 10.69, s. 392, 07.12.2021, <https://www.gov.uk/government/publications/hate-crime-laws-final-report> [dostęp: 23.07.2024].

²⁵ Wpis M.A. Waltersa, Twitter/X, 22.03.2024, <https://twitter.com/MarkaaWalters/status/1771244792384536824> [dostęp: 30.03.2024].

²⁶ Ibidem.

co ktoś powiedział, nie czyni z tego przestępstwa z nienawiści – przynajmniej nie wtedy, gdy odnosi się do orientacji seksualnej, tożsamości transpłciowej, wieku lub niepełnosprawności²⁷. Tomkins podkreślił obiektywizację przypisania odpowiedzialności, a mianowicie, że zgodnie z Ustawą warunkiem odpowiedzialności karnej nie jest to, że ofiara czuje się urażona (test subiektywny), ale to, że rozsądna osoba uznałaby działanie lub wypowiedź sprawcy za groźbę lub nadużycie (test obiektywny)²⁸. Warto jednak nadmienić, że sam Tomkins jako deputowany głosił przeciwko Ustawie z uwagi na wyeliminowanie „obrony mieszkania” i zwracał uwagę na upolitycznienie debaty o Ustawie.

5. Ściganie nienawiści – praktyki szkockiej policji

Niewątpliwie jednak więcej obaw niż samo brzmienie Ustawy wzbudza sposób jej implementacji przez szkocką policję, zwłaszcza jeśli uwzględnić kontekst polityczny procedowania tego aktu prawnego oraz okoliczności przygotowania policji do jego wejścia w życie.

W drugiej połowie marca 2024 r. do prasy wyciekły materiały ze szkoleń dla policjantów, które były dla nich organizowane w ostatniej chwili. Szkolenie było w formie prezentacji online zawierającej pytania, na które funkcjonariusze musieli odpowiedzieć²⁹. Każdy z uczestników szkolenia musiał odpowiedzieć na tzw. pytanie Patricka Harvie, które dotyczyło faktycznego incydentu z sierpnia 2023 r., kiedy szkocki polityk z Partii Zielonych, koalicjanta rządzącej Szkockiej Partii Narodowej (Scottish National Party, SNP), i minister w rządzie podczas wypowiedzi w terenie dla BBC został nazwany przez przechodnia „dewiantem”, na co mu szybko odpowiedział: „bigot”. Policjanci mieli odpowiedzieć, jaka cecha była okolicznością obciążającą tego przestępstwa (polityk jest osobą homoseksualną). Ujawnienie treści szkolenia i pytań wywołało oburzenie opinii publicznej – obawiano się, że Ustawa stanie się narzędziem „kneblowania” krytyków partii rządzącej i całej debaty publicznej oraz że szkocka policja od 1 kwietnia stanie się „prywatną milicją polityków SNP i Zielonych” oraz ich agendy³⁰. Okazało się też, że grupy i organizacje lobbujące

²⁷ A. Tomkins, *Hate Crime Act Might Yet Be a Success If We Focus on What It Means*, The Herald, 20.03.2024, <https://www.heraldscotland.com/opinion/24198760.hate-crime-act-might-yet-success-focus-means/?ref=twtr> [dostęp: 10.06.2024].

²⁸ Ibidem.

²⁹ *All Police Scotland Officers Must Pass the 'Patrick Harvie Test' as Part of Hate Crime Training*, The Democrat. Dunbarshire's Digital Newspaper, 23.03.2024, <https://democratonline.net/2024/03/23/all-police-scotland-officers-must-pass-the-patrick-harvie-test-as-part-of-hate-crime-training/> [dostęp: 30.03.2024].

³⁰ Ibidem.

za Ustawą były zaangażowane w przygotowanie szkolenia, co jeszcze spotęgowało obawy co do bezstronności organów ścigania oraz przekonanie o politycznej instrumentalizacji tego aktu prawnego przeciwko konkretnym grupom³¹.

W materiałach ze szkolenia znalazł się również kasus fikcyjnej postaci „Jo”, której działalność mieli policjanci ocenić pod kątem popełniania przestępstw z nienawiści. Jak informował „The Telegraph”, funkcjonariuszom zaprezentowano materiał, w którym „Jo” została opisana jako gorliwa rzeczniczka „krytyczna wobec gender” (ang. *gender-critical*), aktywna na platformach społecznościowych i o dużym „zasięgu”, wierząca, że ludzie nie mogą zmienić płci. Początkowo wyrażała poglądy chronione brytyjską ustawą równościową Equality Act 2010, ale szybko się zradyzalizowała i zaczęła nawoływać do systemowej eksterminacji wszystkich transpłciowych ludzi (posyłania ich „do gazu”). Organizacje kobiece zauważyły, że postać jest słabo zamaskowaną parodią autorki książek o Harrym Potterze, która ma na imię Joanne i jest nazywana przez przyjaciół „Jo”, oraz że podsycala rozpowszechnianie przez transaktywistów insynuacji o związku między poglądami *gender-critical* a nazizmem³².

Inną kwestią, która wywołała konsternację wśród funkcjonariuszy, było pojęcie prozelityzmu, definiowane przez szkocką policję jako „próba przekonania kogoś do zmiany przekonań religijnych lub politycznych albo sposobu życia na własny”³³.

Prozelityzm jest według Ustawy dozwolony w ramach wolności słowa, podobnie jak „dyskusja i krytyka” wieku, niepełnosprawności, orientacji seksualnej lub tożsamości płciowej. Wyrażanie niechęci, ośmieszanie albo obrażanie jest również dozwolone, o ile dotyczy religii lub przekonań religijnych, a więc *a contrario* nie jest dozwolone w odniesieniu do pozostałych przesłanek. Wszelkie komentarze wykraczające poza te granice mogą podlegać nowemu przestępstwu podżegania do nienawiści.

Na marginesie szkoleń dla funkcjonariuszy szkocka policja na swojej stronie internetowej definiuje „przestępstwo z nienawiści” jako „każde przestępstwo, które jest rozumiane przez ofiarę lub jakąkolwiek inną osobę jako motywowane, w całości lub częściowo, złośliwością lub złą wolą wobec pewnej grupy

³¹ K. Murray, L.H. Blackburn, L. Mackenzie, *How Trans Activists Captured the Hate Crime Agenda*, The Critic, 19.03.2024, <https://thecritic.co.uk/how-trans-activists-captured-the-hate-crime-agenda/> [dostęp: 03.04.2024]; *A New Hate-Crime Law in Scotland Causes Widespread Concern*, The Economist, 27.03.2024, <https://www.economist.com/britain/2024/03/27/a-new-hate-crime-law-in-scotland-cause-s-widespread-concern> [dostęp: 03.04.2024].

³² D. Sanderson, *Police Accused of Parodying JK Rowling with 'Jo', Who Thinks Trans People Should Go to Gas Chambers*, The Telegraph, 20.03.2024, <https://www.telegraph.co.uk/news/2024/03/20/police-accused-of-attacking-jk-rowling-at-lgbt-event/> [dostęp: 03.04.2024].

³³ *All Police Scotland Officers Must Pass...*

społecznej”³⁴. Z kolei przesłanka czynu motywowanego uprzedzeniami jest ustalana, jeśli sprawca okazuje subiektywnie postrzeganą „złośliwość i złą wolę” wobec ofiary i robi to, opierając się na przynależności ofiary do chronionej grupy. Są to więc kryteria ocenne i decydujące jest tu subiektywne odczucie zgłaszającego, a nie żadne obiektywne znamiona.

We wrześniu 2023 r. szkocka policja powołała wydział wyspecjalizowany wyłącz- nie w ściganiu, identyfikowaniu i rejestrowaniu przestępstw z nienawiści³⁵. Ustano- wiła też osobne „ośrodki zgłaszania przestępstw” (ang. *third party reporting centres*) poza posterunkami policji, uzasadniając to tym, że „ofiara lub świadek mogą czasem czuć się niekomfortowo, zgłaszając zdarzenie na policję, a mogą się czuć pewniej, zgłaszając to komuś, kogo znają”³⁶. Ośrodki te (w sumie ponad 400) są zlokalizowane w różnych miejscach – w kościołach, stowarzyszeniach, organiza- cjach charytatywnych, ale też na kampingach, farmach grzybów, a nawet w jednym LGBTQ+ sex-shopie w Glasgow, gdzie personel sprzedający został wyszkolony do przyjmowania zgłoszeń³⁷. Chodzi więc o zachęcenie ludzi do zgłaszania, również anonimowego, przestępstw z nienawiści.

Policja przeprowadziła także skierowaną do ludności kampanię informacyjną pt. „Bądź dobry dla siebie, nie karm nienawiści” na temat przestępstw z nienawiści. Jej centralną postacią uczyniła czerwonego, puchatego stwora Hate Monster (przy- pominającego postać z Ulicy Sezamkowej lub Mały Głód z reklamy jogurtów)³⁸. Na animowanym filmie opublikowanym na stronie szkockiej policji głos z offu tłuma- czy m.in., że „każdy Szkot ma takiego potwora w sobie”. Chodzi o rzeczy, które można powiedzieć „sąsiadowi, komuś na ulicy, podczas nocnego wyjścia do knajpy do ochroniarza przy drzwiach”³⁹. Według filmu, jeśli stracisz panowanie nad sobą,

³⁴ *What is Hate Crime?*, Police Scotland, [https://www.scotland.police.uk/advice-and-informa- tion/hate-crime/what-is-hate-crime/#:~:text=Hate%20crime%20is%20behaviour%20which,will%20 towards%20a%20social%20group.%22](https://www.scotland.police.uk/advice-and-information/hate-crime/what-is-hate-crime/#:~:text=Hate%20crime%20is%20behaviour%20which,will%20towards%20a%20social%20group.%22) [dostęp: 03.04.2024].

³⁵ M. Wright, *Police Scotland Set up New Unit to Tackle 'Hate Crime' Such as Misgendering and Denying Men Access to Ladies' Toilets*, Scottish Daily Express, 20.09.2023, <https://www.scottishdailyex- press.co.uk/news/scottish-news/police-scotland-set-up-new-30983808> [dostęp: 03.04.2024].

³⁶ *Third Party Reporting*, Police Scotland, <https://www.scotland.police.uk/contact-us/report- ing-hate-crime/#:~:text=Third%20party%20reporting%20centres%20could,made%20without%20 giving%20your%20name> [dostęp: 03.04.2024].

³⁷ B. Borland, *Glasgow Sex Shop Is One of Dozens of 'Sinister' New 'Hate Crime Reporting Centres' Due to Open on April 1*, Scottish Daily Express, 13.03.2024, <https://www.scottishdailyexpress.co.uk/ news/scottish-news/glasgow-sex-shop-one-dozens-32342969> [dostęp: 03.04.2024].

³⁸ Film dostępny na stronie: https://www.scotland.police.uk/what-s-happening/campaigns/2023/ hate-crime/?fbclid=IwAR3yObQmpGoNbPLyI5aljjCVh0ndZm1nKmrFH_fgV1DeGGa4cNvJrXOUN8_ aem_AUvGjKqo7MBQf2pi4O35L56og0aWCcvShj3JtQs70L_dchJOe2ObhDG5ppx3eL_7KBcjwEZbb_ O7vNS7SdjxTxpN [dostęp: 01.04.2024].

³⁹ Ibidem.

to „zanim się obejrzyysz, popełnisz przestępstwo z nienawiści [...]”. To uczucie, które niektórzy ludzie odczuwają, gdy są sfrustrowani oraz źli, i wyżywają się na innych, ponieważ czują, że muszą pokazać, że są od nich lepsi. Innymi słowy, popełniają przestępstwo z nienawiści”⁴⁰. Według szkockiej policji przeciętny Szkot jest zawsze o krok od popełnienia takiego czynu w myślach. Towarzyszyła temu kampania bilbordowa szkockiego rządu pod hasłem „Nienawiść rani” (ang. *Hate Hurts*), zachęcająca świadków przestępstw z nienawiści do ich zgłaszania⁴¹.

Kampanie mówiące o popełnianiu przestępstw w myślach w bezpośredni sposób prowadzą do skojarzeń z pojęciem tzw. myśłobrodni występującym w *Roku 1984* George’a Orwella.

Dodatkowo, na początku marca 2024 r. szkocka policja, przy aprobacie rządu i partii SNP, ogłosiła, że wprowadza nową politykę „proporcjonalnej reakcji na przestępczość”, zgodnie z którą ok. 5% zawiadomień o przestępstwach pospolitych (np. niszczenie mienia, kradzież) nie będzie w ogóle badanych, jeśli nie będzie wiarygodnych świadków ani nagrań z monitoringu. Ma to być ok. 24,2 tys. przestępstw, które będą rejestrowane, ale nie będą ścigane, co pozwoli „zaoszczędzić” 136,3 tys. godzin pracy funkcjonariuszy dochodzeniowo-śledczych i przekierować zasoby policji w inne obszary⁴². Jednym z tych innych obszarów będzie najprawdopodobniej ściganie przestępstwa wznecania/podżegania do nienawiści i innych przestępstw z nienawiści, gdyż te czyny, jako że związane z cechami chronionymi, mają być wyłączone z działania nowej polityki i obowiązkowo zgłaszane prokuratorowi⁴³. Wywołało to, poniekąd słuszne, obawy, potwierdzane wypowiedziami anonimowych funkcjonariuszy, że szkocka policja przekieruje swoje zasoby ze ścigania przestępczości pospolitej, która stanowi w Szkocji duży problem, na tropienie „nienawistnych” lub krzywdzących wobec wybranych grup społecznych wypowiedzi w Internecie i ściganie ich autorów.

Rozmach, z jakim policja przygotowywała się do wejścia w życie Ustawy, klimat polityczny oraz ideologiczne zaangażowanie policji skłaniają krytyków tego aktu prawnego do sceptycznego traktowania zapewnień jego zwolenników, że nie będzie on nadużywany, że próg karalności jest ustawiony wysoko oraz że Ustawa ma „bezpieczniki” chroniące wolność słowa.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ *Hate Hurts. New National Anti-Hate Crime Campaign Launches Today*, Scottish Government, 11.03.2024, <https://sgmarketing-newsroom.prgloo.com/news/hate-hurts-new-national-anti-hate-crime-campaign-launches-today> [dostęp: 04.04.2024].

⁴² D. Sanderson, *SNP Backs Police Plan to Stop Investigating Thousands of Crimes*, The Telegraph, 07.03.2024, <https://www.telegraph.co.uk/news/2024/03/07/snp-backs-police-plans-to-stop-investigating-25k-crimes/> [dostęp: 30.03.2024].

⁴³ *All Police Scotland Officers Must Pass...*

6. „Efekt mrozący” Ustawy i problem z rejestrowaniem incydentów nienawiści NCHIs

Krytycy Ustawy wskazują, że nawet jeśli ktoś oskarżony o „wzniesienie nienawiści” nie zostanie skazany, to samo postępowanie będzie przynosić tzw. efekt mrozący dla wolności słowa.

Istotą „efektu mrozącego” jest zniechęcenie jednostek, które prowadzi do wycofania lub samoograniczania w korzystaniu ze swoich praw na skutek postępowania władzy publicznej⁴⁴. „Efekt mrozący” może wynikać z brzmienia przepisów prawnych (mowa wtedy o pozorności prawa), co stosunkowo łatwo dostrzec, ale może też wynikać z samych aktów stosowania prawa. To drugie z kolei może stanowić obejście obowiązków władz publicznych związanych z poszanowaniem praw podstawowych⁴⁵.

Ustawa daje policji prawo konfiskowania osobistych rzeczy, w tym urządzeń elektronicznych, w celu szukania dowodów przestępnego charakteru czynów/wypowiedzi, gdy zostało złożone zawiadomienie, i do czasu podjęcia decyzji o przedstawieniu zarzutów lub umorzeniu postępowania. Policja może wzywać na przesłuchania osobę podejrzaną lub nachodzić ją w domu, słowem: narażać ją na trudności i nieprzyjemności związane z podejrzeniem popełnienia przestępstwa oraz poddaniem postępowaniu karnemu. Sam proces jest karą, jak mówi angielskie przysłowie. Już tylko to może dawać „mrozący efekt” dla ludzi, którzy będą się bać wyrażać poglądy (nie tylko publicznie, ale i prywatnie) w obawie przed oskarżeniem ich o wzniesienie nienawiści.

Osobą, która doświadczyła bycia poddaną postępowaniu policyjnemu za opublikowanie tweeta, jest konserwatywny poseł do szkockiego parlamentu Murdo Fraser. W listopadzie 2023 r. zamieścił na portalu Twitter/X wpis, w którym skomentował „niebinarny plan równości” szkockiego rządu: „Wybór identyfikacji jako »niebinarnej« jest tak samo ważny, jak wybór identyfikacji jako kot. Nie jestem pewien, czy rządy powinny poświęcać czas na opracowywanie planów działania w obu przypadkach”⁴⁶. Anonimowa osoba zgłosiła to na policję, która co prawda uznała, że polityk nie popełnił przestępstwa, ale zarejestrowała jego czyn jako „incydent hejtu”. Fraser dowiedział się o tym dopiero po złożeniu osobnej skargi na niego do komisarza ds. standardów etycznych w szkockim parlamencie, który powołał się na policyjny numer referencyjny incydentu związanego z nienawiścią⁴⁷.

⁴⁴ W. Brzozowski, *Efekt mrozący*, „Przegląd Konstytucyjny” 2023, nr 4, s. 38.

⁴⁵ Ibidem, s. 41–42.

⁴⁶ Podaje za: G. Rayner, *How Scotland Became an Orwellian Nightmare*, The Telegraph, 30.03.2024, <https://www.telegraph.co.uk/news/2024/03/30/scotland-hate-and-crime-act-orwellian-yousaf-snp-trans/> [dostęp: 04.04.2024].

⁴⁷ Ibidem.

Za formę stygmatyzacji można z pewnością uznać praktykę rejestrowania tzw. **nieprzestępnych incydentów nienawiści** (ang. *non-crime hate incidents*, NCHI) wyłącznie na podstawie kryterium urazy osoby dotkniętej jakąś wypowiedzią i bez informowania domniemanego sprawcy takiego aktu.

Rejestrowanie aktów nieprzestępnych jest praktyką całej brytyjskiej policji, co zasadniczo nie wydaje się problematyczne i jest stosowane też w innych krajach. Brytyjska policja gromadzi dane o pięciu kategoriach zdarzeń nieprzestępnych: zaginięciach (rejestr osób zaginionych), incydentach związanych z osobami mającymi zaburzenia psychiczne, wyłudzeniami i oszustwami online, zachowaniami antyspołecznymi oraz incydentami/aktami nienawiści. I w zasadzie tylko ostatnia kategoria wzbudza kontrowersje.

Rejestrowanie NCHIs zaczęło się w 2014 r., gdy College of Policing – *quasi-rządowa* organizacja, policyjny think tank, którego zadaniem jest wydawanie wytycznych dla funkcjonariuszy policji – ogłosił „Wytyczne operacyjne dotyczące przestępstw z nienawiści”⁴⁸ (dalej: Wytyczne).

Zgodnie z definicją zawartą w Wytycznych NCHI to „każdy incydent niebędący przestępstwem, który jest **postrzegany** [wyróżn. – M.G.] przez ofiarę lub jakąkolwiek inną osobę jako motywowany wrogością bądź uprzedzeniami opartymi na faktycznym lub postrzeganym statusie osoby”⁴⁹ – rasie, religii, orientacji seksualnej, niepełnosprawności lub transpłciowości.

Stworzenie systemu rejestrowania nienawistnych wypowiedzi było reakcją na dokonane dwie dekady wcześniej, w 1993 r., zabójstwo Stephena Lawrence’a, czarnoskórego mężczyzny, na tle rasowym. Zbrodnia ta wywołała powszechne oburzenie w Wielkiej Brytanii i duża część opinii publicznej zaczęła wówczas domagać się większej odpowiedzialności policji w zapobieganiu przestępstwom z nienawiści. W 1999 r. specjalna komisja opublikowała „Raport Macphersona”, który zawierał 70 zaleceń mających na celu zapobieganie przestępstwom z nienawiści w przyszłości. Jednym z nich było, aby siły policyjne wdrożyły środki zachęcające do zgłaszania incydentów rasistowskich. Kierowano się założeniem, że często drobne zdarzenia mogą antycypować poważniejsze, więc podjęcie działań zapobiegających eskalacji drobnych spraw zapobiegnie popełnieniu poważniejszych czynów. Według Paula Giannasi, doradcy ds. przestępstw z nienawiści w National Police Chiefs’ Council, drobne incydenty mogą inicjować eskalujący proces „dehumanizacji i w efek-

⁴⁸ *Hate Crime Operational Guidance*, 2014, College of Policing, https://www.whatdotheyknow.com/request/hate_crime_operational_guidance/response/1384882/attach/5/Disclosure%202.pdf [dostęp: 04.04.2024].

⁴⁹ Ibidem, s. 3.

cie morderstwa”⁵⁰. Jest to *par excellence* podejście określane jako strategia „zero tolerancji”, bardzo popularne w latach 90. XX w. i pierwszych latach XXI stulecia.

Na mocy Wytycznych policja została zobowiązana do rejestrowania wszystkich incydentów zgłoszonych przez jednostki bez jakiegokolwiek weryfikowania ich prawdziwości oraz zasadności⁵¹ i bez konieczności informowania osób, których dotyczyło zgłoszenie, o skardze złożonej przeciwko nim.

Co więcej, zgodnie z nowelizacją ustawy o policji z 2014 r. jest ona zobowiązana do ujawnienia wszelkich informacji, które „komendant policji zasadnie uważa za istotne dla celu” sprawdzenia przeszłości danej osoby przez inne podmioty⁵². Słowem, policja może udostępniać rejestry NCHI wszystkim podmiotom, które się w tej sprawie zwrócą, gdy uzna to za zasadne, np. pracodawcom chcącym sprawdzić przeszłość potencjalnych pracowników. Nie jest jasne, jak często policja faktycznie przekazuje te informacje, ale groźba jest wystarczająca, aby wywołać głęboki „efekt mrozący”.

W latach 2014–2019 policja w 34 z 43 jednostek w Anglii i Walii zarejestrowała prawie 120 tys. NCHI⁵³.

Podsumowując, na podstawie Wytycznych z 2014 r. osoba zgłaszająca musiała jedynie postrzegać jakąś wypowiedź jako nienawistną – bez względu na to, jak bardzo owo postrzeganie mogło być bezpodstawne, i bez potrzeby przedstawienia jakichkolwiek dowodów na to, czy wypowiedź w ogóle miała miejsce – aby mogła zostać zarejestrowana. Policja nie miała też obowiązku informowania domniemanego sprawcy o tym, że jego nazwisko zostało zarejestrowane. Nawet jeśli poinformowała osobę, że została oskarżona o popełnienie NCHI, osoba ta nie miała możliwości odwołania się, nie miała szansy na przedstawienie dowodów na swoją niewinność ani na usunięcie wpisu. Niezależnie od tego, czy dana osoba jest świadoma, że została oskarżona, jej imię i nazwisko może pojawić się podczas sprawdzania przeszłości dla pracodawców jako nazwisko osoby oskarżonej o popełnienie

⁵⁰ Podaję za: B. Ellery, *Hate Speech Records Are Having 'Chilling Effect' on Free Speech*, The Times, 15.02.2021, <https://www.thetimes.co.uk/article/hate-claim-records-are-having-chilling-effect-on-free-speech-t90ccwncq> [dostęp: 04.04.2024].

⁵¹ Według Wytycznych: „Ofiara nie musi uzasadniać ani przedstawiać dowodów na swoje przekonanie, a funkcjonariusze policji lub pracownicy nie powinni bezpośrednio kwestionować tego postrzegania. Dowody wrogości nie są wymagane” (*Hate Crime Operational Guidance...*, s. 5).

⁵² *Statutory Disclosure Guidance to Chief Officers of Police on Providing Information for Inclusion in Enhanced Criminal Record Certificates*, Home Office, 4th Edition, February 2024, s. 4–5, <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/65c4d67f9c5b7f000c951b36/Statutory+Disclosure+Guidance+4th+Edition.pdf> [dostęp: 31.07.2024].

⁵³ I. Lyons, L. Hardy, M. Evans, *Police Record 120,000 'Non-Crime' Hate Incidents That May Stop Accused Getting Jobs*, The Telegraph, 15.02.2020, <https://www.telegraph.co.uk/news/2020/02/14/police-record-120000-non-crime-incidents-may-stop-accused-getting/> [dostęp: 04.04.2024].

„incydentu nienawiści”⁵⁴. Figurowanie w takiej bazie może poważnie zaszkodzić osobom ubiegającym się o pracę np. w oświacie lub z osobami niepełnosprawnymi. Jest to więc niewątpliwie rejestr *quasi*-karny i konsekwencje bycia w nim umieszczonym są zbliżone do figurowania w rejestrze karnym. Praktyka ta budzi słuszne zastrzeżenia co do naruszenia przepisów dotyczących ochrony danych osobowych oraz – co wydaje się znacznie poważniejsze – gwarancji procesowych jednostek i zasady państwa prawa oraz naruszenia zasady wolności słowa⁵⁵. Wszak chodzi o policyjną kontrolę wypowiedzi zgodnych z prawem i stygmatyzowanie jednostek, które nie naruszyły w żaden sposób prawa.

Jeśli chodzi o skuteczność rejestrowania NCHI w celu zapobiegania poważnym przestępstwom z nienawiści, policja nie przedstawiła do dzisiaj żadnych dowodów empirycznych na taką zależność. W 2020 r. grupa Fair Cop w trybie dostępu do informacji publicznej złożyła wnioski do wszystkich jednostek policyjnych w Anglii i Walii z pytaniami o to, ilu przestępstw udało im się zapobiec przez rejestrowanie NCHIs. Żadna z 43 zapytanych sił policyjnych nie była w stanie podać ani jednego przykładu przestępstwa, któremu udało się zapobiec dzięki rejestrowaniu NCHI, a 20 odpowiedziało, że nie mają systemu monitorowania efektywności rejestrów⁵⁶.

W związku z tym, że żadna z jednostek policji nie była w stanie dostarczyć dowodu na słuszność tego podejścia w prewencji poważnych przestępstw, może to sugerować, że policja wie, że rejestrowanie NCHIs nie zapobiega eskalacji oraz że utrzymuje się ten system „kontroli myśli” i wypowiedzi zgodnych z prawem w celach politycznych.

Więcej nawet – dostępne dane policyjne sugerują dokładnie odwrotną zależność. W ciągu ostatniej dekady liczba rejestrowanych przestępstw z nienawiści wzrosła prawie trzykrotnie. W 2013 r., tuż przed tym, gdy policja zaczęła śledzić NCHI, brytyjskie Ministerstwo Spraw Wewnętrznych zgłosiło ok. 45 000 przestępstw z nienawiści. W 2022 r. liczba ta wyniosła 145 000, co stanowi ponadtrzykrotny wzrost (322%)⁵⁷. Nie znaczy to oczywiście, że rejestrowanie NCHIs doprowadziło do wzrostu liczby przestępstw z nienawiści, ale co najwyżej, że policja brytyjska jest dużo bardziej wyczulona na tego typu czyny, których może zdarzać się więcej,

⁵⁴ D. Walker, *Police Scotland's Secret Hate Crime Recording Could Destroy Job Prospects of Scots*, Scottish Daily Express, 27.03.2024, <https://www.scottishdailyexpress.co.uk/news/politics/police-scotland-secret-hate-crime-32453651> [dostęp: 04.04.2024].

⁵⁵ J. Cieslikowski, *UK Police's Speech-Chilling Practice of Tracking 'Non-Crime Hate Incidents'*, FIRE, 09.05.2023, <https://www.thefire.org/news/uk-polices-speech-chilling-practice-tracking-non-crime-hate-incidents> [dostęp: 04.04.2024].

⁵⁶ B. Ellery, *Hate Speech Records...*

⁵⁷ Na podstawie: *Hate Crime, England and Wales, 2022 to 2023 Second Edition*, 02.11.2023, <https://www.gov.uk/government/statistics/hate-crime-england-and-wales-2022-to-2023/hate-crime-england-and-wales-2022-to-2023> [dostęp: 04.04.2024].

albo że więcej zachowań jest objętych zakresem kryminalizacji. Z pewnością jednak dostrzegłaby zależność (gdyby istniała) między rejestrowaniem NCHIs a konkretnymi czynami lub rodzajami czynów, którym udało się (lub nie udało) zapobiec, chociażby poprzez analizę czynów dokonanych i ocenę, czy gdyby na wcześniejszym etapie miały miejsce niezarejestrowane „incydenty”, to ich rejestracja zapobiegłaby temu czynowi.

W czerwcu 2023 r. weszły w życie nowe wytyczne dotyczące rejestrowania NCHIs, tym razem o mocy ustawowej (ang. *statutory Code of Practice*), opracowane przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych. Wytyczne wprowadzają dodatkowe kryteria rejestrowania NCHI – realne ryzyko wyrządzenia znacznej szkody osobom lub grupom o określonej cesze lub realne ryzyko popełnienia w przyszłości przestępstwa przeciwko tym osobom lub grupom⁵⁸.

Wytyczne zostały zaktualizowane po wyroku sądu apelacyjnego (Court of Appeal) z 2021 r. w sprawie *Harry Miller v. The College of Policing*⁵⁹. Dotyczyła ona funkcjonariusza policji, który opublikował tweeta, co prawda nienaruszającego prawa, ale w wyniku zgłoszenia został zarejestrowany jako NCHI. Przełożeni zakazali mu angażowania się w debatę publiczną i nazwali go „transfobem”. Sąd w wyroku przyznał, że rejestrowanie NCHIs ingeruje w prawo do wolności wypowiedzi i że potrzebne są dodatkowe zabezpieczenia, aby „ingerencja w wolność wypowiedzi nie była większa, niż jest to absolutnie konieczne”⁶⁰. Stwierdził, że taka ingerencja jest zgodna z prawem tylko wtedy, gdy można ją uzasadnić jako dążenie do osiągnięcia uzasadnionego celu – a mianowicie, zapobiegania przestępczości lub zakłóceniom porządku publicznego bądź ochrony praw innych osób – oraz jeśli zarejestrowanie jest proporcjonalne, dokonane zgodnie ze „zdroworozsądkowym podejściem” i jeśli rejestrowane są tylko niezbędne informacje.

Z pewnością nowe Wytyczne stanowią próbę większej obiektywizacji rejestrowania NCHI, ale nie zmieniają one zasadniczego faktu, że cała idea NCHI jest problematyczna, narusza prawa fundamentalne i stanowi duże pole do nadużyć. Co więcej, mimo nowych Wytycznych szkocka policja wciąż stosuje się do tych z 2014 r. i opiera rejestrowanie przestępstw oraz incydentów wyłącznie na postrzeganiu ofiary (ang. *perception-based recording*)⁶¹.

⁵⁸ *Non-Crime Hate Incidents: Code of Practice*, Home Office, 03.06.2023, <https://www.gov.uk/government/publications/non-crime-hate-incidents-code-of-practice> [dostęp: 05.04.2024].

⁵⁹ Wyrok z 20 grudnia 2021 r., *Miller v. College of Policing*, sygn. C1/2020/1382, <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2022/07/Miller-v-College-of-Policing-judgment-201221.pdf> [dostęp: 04.05.2024].

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ *He Says, She Says. How Police Scotland Policy Risks Weaponising Hate Crime*, Murray Blackburn Mackenzie, 23.02.2024, <https://murrayblackburnmackenzie.org/2024/02/23/he-says-she-says-how-police-scotland-policy-risks-weaponising-hate-crime/> [dostęp: 04.04.2024].

Tłumaczy to zarejestrowanie tweeta Murdo Frasera w listopadzie 2023 r., a więc po wejściu w życie nowych Wytycznych, co nie tylko stało w sprzeczności z nimi, ale i świadczyło o politycznej stronniczości policji. Jak podała prasa, w okresie między październikiem 2022 r. a wrześniem 2023 r. zarejestrowano prawie 3773 NCHIs i 3248 przestępstw z nienawiści, czyli liczba incydentów przewyższyła liczbę przestępstw o 525, co sprawiło, że szefowie policji mieli zacząć rozważać wycofanie się z rejestrowania NCHIs⁶². Informacje te skomentowała konserwatywna posłanka Sharon Dowey, zwracając uwagę, że zwłaszcza w kontekście dużych cięć budżetowych policji praktyki te budzą wątpliwość: „Społeczeństwo oczekuje, że funkcjonariusze będą koncentrować się na zwalczaniu przestępczości w swoich społecznościach, a nie na przekierowywaniu zasobów na rejestrowanie incydentów, które według policji nie są przestępstwami”⁶³.

7. Ustawa z podtekstem?

Kolejną krytykę dotyczącą Ustawy stanowi to, że jest ona wymierzona w konkretne grupy, klasy społeczno-demograficzne oraz, przede wszystkim, grupy o określonych politycznych poglądach.

W pierwszej kolejności uwagę zwraca fragment na stronie internetowej szkockiej policji: „Wiemy, że najczęściej przestępstwa z nienawiści popełniają młodzi mężczyźni w wieku 18–30 lat, zwłaszcza ze środowisk wykluczonych społecznie i działający pod wpływem swoich grup rówieśniczych. Mogą mieć głęboko zakorzenione poczucie bycia w niekorzystnej sytuacji społecznej i ekonomicznej w połączeniu z wyobrażeniami o przywileju białych mężczyzn. Popełnianie przestępstw z nienawiści jest silnie powiązane z szeregiem czynników ryzyka, w tym deprywacją ekonomiczną, negatywnymi doświadczeniami z dzieciństwa, nadużywaniem substancji odurzających i niedostatecznym zatrudnieniem. Ci, którzy dorastali w agresywnym środowisku, mogą uzależnić się od konfliktów”⁶⁴.

Policja wskazuje więc wprost pewną wykluczoną grupę mężczyzn (białych i młodych), którzy częściej popełniają tego typu czyny i *de facto* będą częścią ścigani. Nawet jeśli jest to faktograficznie stwierdzenie prawdziwe (o większej repre-

⁶² J. Brocklebank, M. Wright, *Police Chiefs Consider Ending Practice of Logging Trivial Non-Crime 'Hate' Incidents after Almost 4,000 Recorded in a Year*, Daily Mail, 27.12.2023, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-12902005/Police-chiefs-consider-ending-practice-logging-trivial-non-crime-hate-incidents-4-000-recorded-year.html> [dostęp: 04.04.2024].

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ <https://www.scotland.police.uk/what-s-happening/campaigns/2023/hate-crime/> [dostęp: 08.04.2024].

zentacji tej grupy socjodemograficznej wśród sprawców przestępstw z nienawiści⁶⁵), budzi ono szereg obaw natury polityczno-kryminalnej oraz wręcz moralnej. Jeśli dopuszczanie się przestępstw z nienawiści jest w Szkocji skorelowane z pewnymi wyznacznikami społecznej deprywacji i wykluczenia – bezrobociem, trudnym dzieciństwem, narkomanią – to zasadne wydaje się pytanie: czy jeszcze surowsze karanie członków tej grupy za czyny charakterystyczne dla nich jest właściwą odpowiedzią na te problemy społeczne? Słowem, czy dalsza stygmatyzacja i wykluczanie już wykluczonych grup społecznych rozwiąże problem przestępstw z nienawiści? Być może działania prewencyjne II stopnia byłyby bardziej skuteczne, gdyby zaoferować tym młodym wykluczonym białym mężczyznom możliwości wyjścia z nałogu lub znalezienia pracy, co w większym stopniu zredukowałoby ich niechęć do imigrantów lub innych mniejszości?

Gdy mowa o białych mężczyznach z niższych warstw społecznych, dotkniętych problemami strukturalnymi, szkoccy komentatorzy wskazują, że chodzi w istocie o grupy populacji niegdyś stanowiące „białą klasę pracującą” – a więc trzon brytyjskiego społeczeństwa – która po neoliberalnych reformach rządów Margaret Thatcher oraz Tony’ego Blaira (lata 80. i 90. XX w.) została zdeklasowana i pogrążyła się w marazmie, a teraz jest przez klasę polityczną stygmatyzowana za złe postawy⁶⁶.

Takie punitywne podejście szkockiego rządu jest dyskusyjne zwłaszcza w kontekście szkockiego problemu z odsetkiem ludności uzależnionej od narkotyków. Szkocja od lat jest europejskim „rekordzistą” w niechlubnym rankingu zgonów w wyniku przedawkowania substancji psychoaktywnych. W 2022 r. wskaźnik zgonów wyniósł 248 na 1 mln mieszkańców, podczas gdy średnia dla UE wynosi 18,3 (dane za 2021 r.)⁶⁷. Drugim krajem w rankingu jest Finlandia ze wskaźnikiem 79, a więc trzykrotnie niższym. Szacuje się, że w Szkocji ok. 60 tys. ludzi jest uzależnionych od narkotyków (na 5,4 mln mieszkańców), czyli ponad 1% populacji.

Inną grupą, która jest na celowniku władz szkockich i wobec której Ustawa ma być wymierzona, są kobiety broniące swoich praw i sprzeciwiające się postulatom

⁶⁵ *Characteristics of Police Recorded Hate Crime in Scotland: Study*, Scottish Government, 23.02.2021, <https://www.gov.scot/publications/study-characteristics-police-recorded-hate-crime-scotland/pages/6/> [dostęp: 10.04.2024].

⁶⁶ L.H. Blackburn, *Scotland’s New Hate Crime Act is Fraught with Danger*, The Spectator, 23.03.2024, <https://www.spectator.co.uk/article/scotlands-new-hate-crime-act-is-fraught-with-danger/> [dostęp: 08.04.2024].

⁶⁷ Dane na podstawie: S. Reid, *Scotland Drugs Deaths Remain Highest in Europe Despite Slight Fall in Latest Figures*, Euronews.com, 22.08.2023, <https://www.euronews.com/2023/08/22/drug-deaths-in-scotland-remain-highest-in-europe-despite-fall-in-latest-figures> [dostęp: 08.04.2024]; *Drug-Induced Deaths – the Current Situation in Europe (European Drug Report 2023)*, European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, https://www.emcdda.europa.eu/publications/european-drug-report/2023/drug-induced-deaths_en [dostęp: 08.04.2024].

ruchu trans (w debacie brytyjskiej określane jako *gender-critical*). Świadczy o tym nie tylko fakt, że wśród cech chronionych w Ustawie zabrakło płci oraz przekonań niereligijnych, ale również kontekst polityczny tego aktu prawnego oraz aktualna debata publiczna w Szkocji i całej Wielkiej Brytanii.

Ustawa jest częścią spuścizny ery Nicolii Sturgeon, poprzedniczki obecnego premiera. Jej rząd forsował także ustawę o samoidentyfikacji płciowej (ang. *gender self-identification*, Gender Reform (Scotland) Bill), która została zawetowana przez Westminster i weto zostało utrzymane przez szkocki sąd najwyższy (Court of Sessions) w grudniu 2023 r.⁶⁸, co w efekcie doprowadziło do dymisji rządu Sturgeon. Hate Crime and Public Order (Scotland) Act 2021 została napisana przez jej następcę, premiera Humzę Yousafa, gdy był on ministrem sprawiedliwości w rządzie Sturgeon⁶⁹.

W ostatnich latach w Wielkiej Brytanii obserwuje się ze strony „progresywnych” grup i aktywistów instrumentalizację kategorii mowy nienawiści jako narzędzia zwalczania poglądów krytycznych wobec ich postulatów. Spotkało to również feministki *gender-critical* ze strony zwolenników praw osób transpłciowych (transaktywistów, organizacji LGBTQ+). Ich poglądy zaczęły być określane jako „transfobiczne”. Feministki te oczywiście nie nienawidzą osób transpłciowych. Wręcz przeciwnie, podkreślają, że osoby transpłciowe powinny mieć swobodę życia tak, jak chcą, i powinny być w pełni chronione przed przemocą, dyskryminacją oraz nękaniami. Nie zgadzają się jednak z niektórymi aspektami koncepcji tożsamości płciowej i ich implikacjami dla praw kobiet. Chodzi m.in. o założenia, że subiektywna tożsamość płciowa powinna mieć prymat nad płcią biologiczną we wszystkich sytuacjach społecznych i prawnych; że transkobiety (czyli biologiczni mężczyźni, którzy identyfikują się jako kobiety) i biologiczne kobiety powinny być traktowane w ten sam sposób we wszystkich sytuacjach (w tym np. w szatniach i sportach kobiecych); lub że nastolatki kwestionujące swoją płć powinny być rutynowo „afirmowane” i poddawane medycznej tranzycji. Te nieporozumienia w spornych kwestiach filozoficznych, społecznych, politycznych i medycznych są w skrócie określa-

⁶⁸ Weto brytyjskiego rządu było precedensem, ponieważ po raz pierwszy rząd w Londynie użył swojej prerogatywy (*section 35 order*) i zawetował ustawę uchwaloną przez szkocki parlament. Uzasadniono to niezgodnością z krajowym ustawodawstwem równościowym (Equality Act 2010). Por. wyrok edynburskiego Court of Session z dnia 8 grudnia 2023 r., <https://www.scotcourts.gov.uk/media/lkld0t1r/court-of-session-petition-by-the-scottish-ministers-for-judicial-review-of-the-gender-recognition-reform-scotland-bill-prohibition-on-submission-for-royal-assent-order-2023-made-and-laid-before-the-uk-parl.pdf> [dostęp: 31.07.2024]. Więcej informacji: D. Torrance, D. Pyper, *The Secretary of State Veto and the Gender Recognition Reform (Scotland) Bill, 11 December 2023*, Research Briefing, Parliament UK, <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9705/CBP-9705.pdf> [dostęp: 04.04.2024].

⁶⁹ Humza Yousaf był premierem Szkocji od 29 marca 2023 r. do 7 maja 2024 r. Jego następcą został John Swinney.

ne przez transaktywistów jako „mowa nienawiści” z wyraźnie podwójnym celem: zdyskredytowania stanowiska *gender-critical* jako „uprzedzenia”, a wręcz uznania tego za kwestionowanie „prawa osób transpłciowych do istnienia”⁷⁰. Tym samym środowiska te dążą do uniknięcia konfrontacji z rzeczywistą treścią debaty; a jeśli to możliwe – do całkowitego zablokowania jej przebiegu, właśnie określając takie poglądy jako „nienawistne” czy „krzywdzące”⁷¹.

Nieuwzględnienie jako cech chronionych płci oraz przekonań niereligijnych oznacza, że nie jest nielegalne „wzniesienie nienawiści” wobec grup ze względu na płeć oraz ze względu na poglądy np. polityczne lub filozoficzne albo „tylko” mające oparcie w biologii, np. przekonanie, że istnieją tylko dwie płcie albo że płci nie można zmienić. Słowem, kobietom o poglądach *gender-critical* przyznaje się niższą ochronę prawno-karną niż transaktywistom. W istocie cała debata publiczna, obawy o nadużywanie Ustawy i koncentracja zasobów policji skupiają się na jednej przesłance – tożsamości transpłciowej. Nikt nie obawia się ścigania za przestępstwa z nienawiści ze względu na wiek, przekonania religijne czy orientację seksualną. Jak zwróciła uwagę Susan Smith, szefowa organizacji For Women Scotland, w świetle nowej Ustawy zachęcanie ludzi do bicia osób trans jest objęte zakresem kryminalizacji, ale zachęcanie do bicia „Terfów” (czyli kobiet o poglądach *gender-critical*) już nie. To tworzy hierarchię praw, w której prawa osób transpłciowych są postawione wyżej od praw kobiet o poglądach *gender-critical*⁷².

Obawy te nie są bezpodstawne. W ostatnich latach kobiety w całej Wielkiej Brytanii były szykanowane przez policję za wyrażanie poglądów. Przykładowo, w maju 2021 r. policja w małym szkockim mieście Kirkcaldy zarejestrowała jako NCHI naklejki na ulicznych latarniach, gdzie było napisane „Women won't wheesht” (w wolnym tłumaczeniu: „Kobiety się nie zamkną”), co wzbudziło falę drwin z działań służb⁷³. Wlepki te pojawiły się jako wyraz solidarności z 50-letnią Marion Millar, księgową, matką sześciorga dzieci, którą policja oskarżyła o akty homofobii i transfobii za jej tweety (m.in. zdjęcia drzewa owiniętego wstążkami w kolorze ruchu sufrażystek)⁷⁴. Kobiety były zwalniane z pracy za swoje poglądy, jak Maya

⁷⁰ R. Hunt, *Our Work for Trans Equality is at the Heart of Our Mission for Acceptance without Exception*, Stonewall UK, 04.10.2018, <https://archive.ph/ySUCr> [dostęp: 08.04.2024].

⁷¹ *Law Commission...*, pkt 10.502–10.519, s. 468–471.

⁷² G. Rayner, *How Scotland Became...*

⁷³ B. Murray, *Kirkcaldy: Police Face Social Media Backlash after Deleting Tweet Investigating Stickers which Read 'Women Won't Wheesht'*, *The Scotsman*, 23.05.2021, <https://www.scotsman.com/news/people/kirkcaldy-police-face-social-media-backlash-after-deleting-tweet-investigating-stickers-which-read-women-wont-wheesht-3247035> [dostęp: 04.04.2024].

⁷⁴ *Crown Drops Transphobia Case against Marion Millar*, *Scottish Legal News*, 29.10.2021, <https://www.scottishlegal.com/articles/crown-drops-transphobia-case-against-marion-millar> [dostęp: 04.04.2024].

Forstater⁷⁵, lub zmuszane do odejścia z pracy z powodu prześladowania⁷⁶. Dochodziło wręcz do ataków fizycznych ze strony agresywnych, zamaskowanych i ubranych na czarno transaktywistów na kobiety o „złych poglądach”⁷⁷, tak iż ukuto określenie „trantifa” z połączenia „trans” oraz „antifa” – nazwy skrajnie lewicowej bojówki⁷⁸.

8. Czy *misgendering* jest przestępstwem?

Jedną z centralnych kwestii debaty wokół Ustawy oraz obaw wyrażanych przez komentatorów i kobiety było zagadnienie, czy tzw. *misgendering*, czyli zwrócenie się do osoby transpłciowej niezgodnie z jej życzeniem co do formy zaimkowej (męskiej bądź żeńskiej lub jeszcze innej), ale adekwatnie do jej płci biologicznej, będzie stanowiło przestępstwo „transfobii”, a dokładnie: wzniecanie nienawiści ze względu na tożsamość transpłciową.

⁷⁵ Maya Forstater była analityczką w think tanku Center for Global Development. W 2019 r. została zwolniona za tweety, których była autorką, a w których pisała m.in. o tym, że istnieją dwie płcie czy że płci nie można zmienić. Kobieta odwołała się do sądu pracy, który w I instancji przyznał rację jej pracodawcy, jednakże sąd II instancji uchylił wyrok i wydał wyrok na korzyść Forstater. W uzasadnieniu stwierdził m.in., że jej poglądy są godne szacunku w demokratycznym społeczeństwie. Por. Forstater v. CGD Europe, Appeal no. UKEAT/0105/202/JOJ, 10 June 2021.

⁷⁶ Spotkało to m.in. kryminolożkę Jo Phoenix, która była zmuszona odejść z The Open University z powodu „wrogiej atmosfery” i która również wygrała sprawę w sądzie pracy. Więcej: H. Siddique, *Open University Academic Wins Tribunal Case over Gender-Critical Views*, The Guardian, 22.01.2024, https://www.theguardian.com/world/2024/jan/22/open-university-academic-wins-tribunal-case-over-gender-critical-views?fbclid=IwAR3ZKS8NLFHBRTv_xBCxX-HttpbHW4oVVs2j2-GDm1srjuxJFA1LlCeDCdVU_aem_AdLVChsNrBi_scNRTAEEo0CPqHbvBQLz0JN3yy13rVb8ZutfkVYlC6z3whQ4frLpDqxdv7igJefALcaiRz_QcZQh [dostęp: 04.04.2024].

⁷⁷ Najbardziej znanym przykładem jest zaatakowanie Kellie Jay Keen, brytyjskiej działaczki na rzecz praw kobiet i organizatorki eventów pod hasłem „Let Women Speak”, podczas jej wizyty w Nowej Zelandii w marcu 2023 r. Więcej: A. Wondracz, *Anti-Trans Protester Flees New Zealand after She Was Pelted with Eggs and Doused in Tomato Soup Following Her Chaotic Tour of Australia: 'Worst Place for Women I've Ever Visited'*, Daily Mail, 26.03.2023, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-11903167/Kellie-Jay-Keen-Minshull-AKA-Posie-Parker-flees-New-Zealand-Auckland-tomato-soup-egging-hit.html> [dostęp: 04.04.2024].

⁷⁸ A. Phillips, *What is Trantifa? Far-Left Trans Movement Spreading Across U.S.*, Newsweek, 15.06.2023, <https://www.newsweek.com/what-trantifa-far-left-movement-transgender-violence-1807032> [dostęp: 04.04.2024]; J. Reinl, *The New Face of Extremism Unmasked: The UN and Republicans Are Watching 'Trantifa' – the Hard-Left Transgender Activists Who Flirt with Violence to Promote Their Radical Agenda*, Daily Mail, 16.06.2023, https://www.dailymail.co.uk/news/article-11995903/The-new-face-extremism-unmasked-Republicans-watching-trantifa.html?fbclid=IwAR0rGhCnOgRU-SF6KKyz_lFYWs42aLjguBcOqMzuswBgxsiPlnEHdBxC4E_aem_AdKxBjj3715SUCUGMOa5gvgmqjt0JXYzbba3YKjUorFl7vTGisMDDb_eD-rkh-yx52I1c1spBTJGHxeffMxg7OwVF [dostęp: 04.04.2024].

Z jednej strony sama litera Ustawy nie określa tego wprost i pozostaje to kwestią jej wykładni przez organy stosujące prawo. Sam premier Humza Yousaf, komentując wpis J.K. Rowling, w którym dokonała misgenderingu, uspokoił, że tweety pisarki są „idealnym przykładem” różnicy między podsycaniem nienawiści a ludźmi „obrażonymi, zdenerwowanymi lub znieważonymi” (ang. *being offended or upset or insulted*). Dodał: „Każdy, kto przeczytał Ustawę, nie będzie zaskoczony, że nie dokonano żadnych zatrzymań”⁷⁹. Jednakże z drugiej strony, zanim premier Szkocji to powiedział, inny szkocki polityk z SNP, Fulton MacGregor, członek parlamentarnej komisji sprawiedliwości, stwierdził, że „celowe misgenderowanie kogoś może być uznane za przestępstwo”⁸⁰. Również szkocka minister ds. ofiar i bezpieczeństwa Siobhian Brown, pytana przez dziennikarza, nie była w stanie jednoznacznie odpowiedzieć, że *misgendering* nie jest przestępstwem, za to powiedziała, że to sprawa do uznania policji⁸¹. Premier Wielkiej Brytanii Rishi Sunak mówił z kolei: „Ludzie nie powinni być karani za stwierdzanie prostych faktów na temat biologii”⁸². Jest to więc kwestia, co do której nie ma zgody wśród samych polityków, jak należy kwalifikować takie wypowiedzi.

Warto dodać, że nawet jeśli *misgendering*, czyli *de facto* stwierdzanie biologicznych faktów, nie przekroczy progu karalności, to nie jest wykluczone, że policja zarejestruje to jako NCHI, jako że w odczuciu osoby zgłaszającej będzie to krzywdzące lub obraźliwe i co również dla osoby zarejestrowanej może się wiązać z negatywnymi konsekwencjami.

Praktyka ostatnich lat pokazuje, że istnieją realne powody do obaw.

W ekspertyzie przedłożonej w szkockim parlamencie, gdy Ustawa była procedowana w 2021 r., grupa analityczna Murray Blackburn Mackenzie przedstawiła dowody na to, że kobiety w całej Wielkiej Brytanii były zwalniane z pracy, pociągane do odpowiedzialności dyscyplinarnej, przesłuchiwane przez policję i rejestrowane w bazach NCHI za proste stwierdzenia, że płeć biologiczna ma znaczenie⁸³.

⁷⁹ K. Scott, *Yousaf 'Not Surprised' JK Rowling Posts Are Not Criminal*, BBC, 03.04.2024, <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-68725547> [dostęp: 10.04.2024].

⁸⁰ C. Downey, *Scottish Police Won't Charge J.K. Rowling for 'Misgendering' Trans Convicts under New Hate-Speech Law*, National Review, 02.04.2024, <https://www.nationalreview.com/news/scottish-police-wont-charge-j-k-rowling-for-misgendering-trans-convicts-under-new-hate-speech-law/> [dostęp: 10.04.2024].

⁸¹ E. Harrison, *JK Rowling Could Be Investigated by Police for Misgendering Trans People, SNP Minister Says*, Independent, 01.04.2024, <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/books/news/jk-rowling-misgender-trans-snp-b2521530.html> [dostęp: 10.04.2024].

⁸² *Sunak Backs Rowling after 'Arrest Me' Challenge to Scotland's Hate Crime Laws*, STV News, 02.04.2024, <https://news.stv.tv/scotland/rishi-sunak-backs-author-jk-rowling-in-row-over-scotlands-new-hate-crime-laws> [dostęp: 10.04.2024].

⁸³ K. Murray, L.H. Blackburn, L. Mackenzie, *Hate Crime and Public Order Bill: Stage 2 Briefing. The Need for Tailored Freedom of Expression Protection for Transgender Identity*, 31.01.2021, <https://>

W maju 2023 r. Free Speech Union (FSU), bezstronna organizacja, której członkiem może zostać każdy (licząca ponad 10 000 zapisanych), stwierdziła w pisemnych dowodach wysłanych do Parlamentu Wielkiej Brytanii, że 44% wszystkich zamkniętych spraw FSU od 2020 r. dotyczyło naruszeń wolności słowa pracowników. Spośród nich 52% dotyczyło wyrażania przekonań, głównie związanych z płcią lub religią⁸⁴.

Z pewnością ważną rolę w forsowaniu wykładni przepisów o mowie nienawiści, uznających za karalną „transfobię” każdą opinię/wypowiedź nieafirmującą czyjejs indywidualnej tożsamości, w tym *misgendering*, odgrywają organizacje pozarządowe lobbujące na rzecz praw osób transpłciowych.

Stonewall, największa organizacja LGBTQ+ w Wielkiej Brytanii, na swojej stronie internetowej w definicji „transfobii” umieszcza również „zaprzeczanie [czyjejs] tożsamości płciowej lub odmowę jej akceptacji”⁸⁵, co może być odczytywane jako domaganie się od ludzi przyjęcia jako własnej deklaracji innej osoby, że jest kobietą lub mężczyzną (bądź inną tożsamością), niezależnie od ich płci fizycznej i świadectwa własnych oczu. Podobna definicja „transfobii” została opublikowana przez Uniwersytet w Edynburgu, gdzie wskazano jako jej przykłady m.in. *deadnaming* (zwracanie się do danej osoby imieniem, którego używała przed tranzycją i które nadal może mieć w dokumentach) oraz celowy *misgendering*⁸⁶.

W oświadczeniu opublikowanym 2 kwietnia 2024 r. na portalu Twitter/X organizacja Stonewall napisała, że premier oraz opiniotwórczy komentatorzy, którzy uważają, że *misgendering*, czyli stwierdzanie biologicznych faktów, będzie karalny, są w błędzie oraz porównała *misgendering* do krytykowania religii⁸⁷. Dodatkowo napisała, że „tego rodzaju fałszywe informacje na temat Ustawy i jej celu służą jedynie trywializacji przemocy popełnianej przeciwko nam w imię nienawiści”⁸⁸.

Jednakże jeszcze w maju 2022 r. na rozprawie przed sądem pracy w sprawie adwokatki Allison Bailey ujawniono, że pracownicy tej organizacji zgłosili ją do jej pracodawcy – kancelarii, w której pracowała, właśnie za *misgendering*. Podczas roz-

murrayblackburnmackenzie.org/wp-content/uploads/2021/01/mbm-stage-2-briefing-on-hate-crime-bill-31-january-2021-1.pdf [dostęp: 10.04.2024].

⁸⁴ Free Speech Union, *Written Evidence by Free Speech Union (HRW0068)*, <https://committees.parliament.uk/writtenevidence/120917/pdf/#:~:text=Our%20data%20shows%20that%2052,at%20an%20increasingly%20alarming%20rate> [dostęp: 10.04.2024].

⁸⁵ Stonewall, *List of LGBTQ+ Terms*, <https://www.stonewall.org.uk/list-lgbtq-terms> [dostęp: 04.04.2024].

⁸⁶ The University of Edinburgh, *What Is Transphobia?*, <https://reportandsupport.ed.ac.uk/pages/what-is-transphobia> [dostęp: 10.04.2024].

⁸⁷ Wpis organizacji Stonewall, Twitter/X, 02.04.2024, <https://twitter.com/stonewalluk/status/1775189329138106672?s=20> [dostęp: 10.04.2024].

⁸⁸ Ibidem.

prawy w sądzie dyrektor Stonewall ds. integracji trans Kirrin Medcalf potwierdził, że Stonewall stoi na stanowisku, iż *misgendering* jest z natury „transfobiczny”⁸⁹. Oficjalne stanowiska organizacji stoją więc w sprzeczności z jej faktyczną działalnością i forsowanymi interpretacjami.

Dodatkowo, należy zwrócić uwagę na działalność lobbingową Stonewall i jej wpływ na politykę publiczną. Z jednej strony chodzi o wpływ, jaki organizacje LGBTQ+ mają na to, jak prawo jest interpretowane i stosowane przez instytucje publiczne poprzez szkolenie funkcjonariuszy policji, urzędników czy nawet sędziów⁹⁰, jak interpretować ustawę równościową Equality Act 2010. Przykładem takiej praktyki są omówione tu już szkolenia dla szkockich policjantów. Z drugiej strony chodzi o ideologiczne związanie (a wręcz podporządkowanie) instytucji publicznych przez te organizacje różnego rodzaju partnerstwami i „schematami równości”.

Organizacja Stonewall stworzyła The Diversity Champions Programme, polegający na tym, że publiczne oraz prywatne instytucje i firmy w zamian za opłatę członkowską pozwalały na audyt swoich wewnętrznych procedur i regulaminów (np. korzystania z toalet czy szatni) pod kątem standardów równościowych zawartych w Equality Act 2010. Do programu należały setki firm i organizacji, w tym organy administracji centralnej, włącznie z gabinetem premiera i narodowym funduszem zdrowia (NHS) czy służbą prokuratorską⁹¹. Organizacja, która pierwotnie walczyła o prawa osób homoseksualnych, w 2015 r. ogłosiła, że będzie działać na rzecz równości osób transpłciowych, i przeprosiła za swoje wcześniejsze zaniedbania w tym zakresie⁹². Zaczęła organizować kampanie opowiadające

⁸⁹ *Highlights from Kirrin Medcalf's Evidence*, Sex Matters, 16.05.2022, <https://sex-matters.org/posts/updates/kirrin-medcalf/> [dostęp: 10.04.2024].

⁹⁰ Szkolenie sędziów przez organizacje LGBTQ+ było do 2021 r. trzymane w tajemnicy. Te informacje wyciekały do opinii publicznej stopniowo. Społeczeństwo dowiedziało się o tym dopiero przy okazji sprawy sądowej Mai Forstater. Budzi to wyjątkowo dużo wątpliwości w kontekście zasady niezawisłości i bezstronności sędziowskiej. Więcej: M. Forstater, *Who Judges the Judges?*, The Critic, 25.10.2021, <https://thecritic.co.uk/who-judges-the-judges/> [dostęp: 10.04.2024]; Th. Chacko, *Prejudging the Transgender Controversy?*, A Policy Exchange Report, 07.07.2021, <https://policyexchange.org.uk/publication/prejudging-the-transgender-controversy/> [dostęp: 10.04.2024].

⁹¹ Do programu należą setki instytucji, organizacji i prywatnych firm z niemal każdego sektora życia społecznego: organy administracji centralnej, organy samorządowe, prokuratura, służba zdrowia, uczelnie wyższe, organizacje pozarządowe, instytucje z sektora obronności, spółki produkcyjne i energetyczne, agencje ubezpieczeniowe, jednostki policji i straży pożarnej, instytucje finansowe i bankowe, agencje HR, kancelarie prawne, spółdzielnie mieszkaniowe oraz firmy budowlane i architektoniczne, instytucje sztuki, firmy transportowe i agencje podróży, korporacje oraz media. Więcej: <https://sex-matters.org/campaigns/keeping-track-of-stonewall/#overview> [dostęp: 10.04.2024].

⁹² A. Gani, *Stonewall to Start Campaigning for Trans Equality*, The Guardian, 16.02.2015, <https://www.theguardian.com/uk-news/2015/feb/16/stonewall-start-campaigning-trans-equality> [dostęp: 10.04.2024].

się za wprowadzeniem zasady autoidentyfikacji płci (ang. *gender self-identification/self-id*) i w swoich programach oraz audytach zaczęła promować rozumienie płci jako „płci odczuwanej”, a nie cechy fizycznej, oraz praktyczne wprowadzenie (poprzez wpływanie na działanie instytucji publicznych) zasady *gender self-id* w obszarach działania instytucji należących do programu, czyli praktycznie w każdej sferze życia społecznego, ignorując tym samym Gender Recognition Act 2004 (który przewiduje prostą możliwość prawnej zmiany płci po uzyskaniu diagnozy dysforii płciowej) oraz nadinterpretując Equality Act 2010.

W 2021 r. nastąpiło przesilenie. Organizacja zaczęła być krytykowana nawet przez samych założycieli za zajęcie „skrajnego stanowiska w kwestii praw trans” i wzywana do zajęcia się z powrotem prawami osób LGB zamiast T (czyli transpłciowych), a jej aktualna szefowa Nancy Kelly publicznie porównała poglądy *gender-critical* do antysemityzmu⁹³, co wywołało pewne kontrowersje. W maju 2021 r. Uniwersytet w Essex, otrzymawszy opinię prawną autorstwa uznanej prawniczki Akui Reindorf⁹⁴, przeprosił publicznie dwie badaczki (Rosę Freedman oraz Jo Phoenix) za to, że ich wykłady zostały bezprawnie odwołane po oskarżeniach o transfobię. Raport stwierdzał, że uniwersytet, będąc częścią programu Stonewall’s Diversity Champions w zakresie integracji w miejscu pracy, corocznie przedstawiał organizacji swoją politykę wspierania pracowników transpłciowych i niebinarnych, a Stonewall najwyraźniej nie zwróciło uwagi na „nieprawidłowe rozumienie prawa” przez uczelnię. Błąd polegał na tym, że polityka uniwersytetu mówiła, iż „tożsamość płciowa lub status trans” są chronione przez Equality Act 2010, podczas gdy chroniona jest tylko zmiana płci (*sex-reassignment*). W raporcie stwierdzono, że uczelnia powinna rozważyć swoje relacje z organizacją. Reindorf napisała w nim: „Moim zdaniem polityka określa prawo tak, jak Stonewall wolałoby, aby było, a nie tak, jak jest. W tym zakresie polityka jest myląca”⁹⁵.

Krótko po raporcie ukazał się reportaż dziennikarza śledczego Christophera Nolana (pracującego dla BBC) o wpływie Stonewall na instytucje i media publiczne, niejasnych powiązaniach między organizacją a „niezależnymi” ekspertami czy

⁹³ H. Siddique, *Stonewall Is at Centre of a Toxic Debate on Trans Rights and Gender Identity*, The Guardian, 05.06.2021, <https://www.theguardian.com/society/2021/jun/05/stonewall-trans-debate-toxic-gender-identity> [dostęp: 10.04.2024].

⁹⁴ Akua Reindorf jest specjalistką w zakresie prawa antydyskryminacyjnego oraz prawa pracy i prawa o uczelniach wyższych. W 2022 r. została mianowana komisarzem w brytyjskiej Komisji Równości i Praw Człowieka. Por. <https://www.equalityhumanrights.com/akua-reindorf-kc> [dostęp: 10.04.2024].

⁹⁵ A. Forster, *Review of Two Events Involving External Speakers*, Essex Blogs, 17.05.2021, <https://www.essex.ac.uk/blog/posts/2021/05/17/review-of-two-events-with-external-speakers> [dostęp: 10.04.2024].

dziennikarzami, zastraszaniu i nękanu sygnalistów w służbie zdrowia, jak też ideologicznym nacisku na organizacje publiczne⁹⁶.

W 2021 r. z The Diversity Champions Programme zrezygnowała najpierw Komisja Równości i Praw Człowieka (ang. Equality and Human Rights Commission, EHRC), centralny organ przestrzegania praw człowieka, a następnie: Kancelaria Prezesa Rady Ministrów (ang. Cabinet Office) oraz w sierpniu Departament Prawny Rady Ministrów (ang. Government Legal Department)⁹⁷. W maju 2021 r. przewodnicząca EHRC Baroness Kishwer Falkner w wywiadzie dla tygodnika „The Times” powiedziała, że kobiety muszą mieć prawo kwestionowania transpłciowej tożsamości bez narażania się na przemoc, stygmatyzację lub ryzyko utraty pracy, za co również została skrytykowana przez organizacje LGBTQ+, w tym Stonewall⁹⁸. Z programu odeszli także publiczni nadawcy: BBC, Channel 4.

Udział instytucji publicznych w The Diversity Champions Programme i przyjęcie sposobu wykładni oraz stosowania prawa lansowanego przez tę organizację lobbującą to jednak niejedyny przejaw szerszego trendu ideologicznego przejścia instytucji państwowych przez konkretne grupy interesu wbrew zasadzie neutralności światopoglądowej państwa. W kwietniu 2024 r. „The Telegraph” ujawnił, że podatnicy – poprzez decyzje urzędników o przyznawaniu grantów – wydali co najmniej 200 tys. funtów na sieć pracowników służby cywilnej (sieć transpłciowych urzędników służby cywilnej „a:gender”), która przeprowadziła szkolenia, gdzie porównywała osoby o poglądach *gender-critical* z rasistowską organizacją Ku Klux Klan. Według informatorów szkolenia miały tworzyć „kulturę strachu” w całym rządzie, co doprowadziło do zastraszania pracowników, którzy nie podpisują się pod całością programu praw osób transpłciowych⁹⁹.

Mając powyższe na względzie, nasuwa się pytanie, na ile – i czy w ogóle – organizacje pozarządowe (mające przecież swoje własne polityczne cele) powinny wpływać na politykę państwową oraz działalność instytucji publicznych. Organizacja Stonewall za pomocą swojego The Diversity Champions Programme dokonała swego rodzaju ideologicznego opanowania instytucji państwowych i wpłynęła na

⁹⁶ Reportaż ukazał się w formie 10-odcinkowego podcastu. Dostępny na stronie BBC: <https://www.bbc.co.uk/sounds/brand/p09yjmph> [dostęp: 10.04.2024].

⁹⁷ T. Pyman, *Government's Legal Department DROPS Stonewall Diversity Champions Scheme after Backlash over the LGBT Rights Charity's Controversial Practices*, Daily Mail, 11.08.2022, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-11103311/Governments-Legal-Department-DROPS-Stonewall-Diversity-Champions-scheme.html> [dostęp: 10.04.2024].

⁹⁸ J. McManus, *Human Rights Body Leaves Stonewall Diversity Scheme*, BBC, 23.05.2021, <https://www.bbc.com/news/uk-57219989> [dostęp: 10.04.2024].

⁹⁹ D. Martin, *Civil Service Group That Likened Gender-Critical Activists to KKK Given £200,000 of Taxpayers' Money*, The Telegraph, 01.04.2024, <https://www.telegraph.co.uk/news/2024/04/01/civil-service-trans-staff-network-kkk-taxpayers-money/> [dostęp: 10.04.2024].

sposób stosowania prawa „tak, jak Stonewall chciałoby, aby było, a nie tak, jak stanowi litera prawa”. W świetle tych okoliczności twierdzenie, że transaktywiści przechwycili też agendę przestępstw z nienawiści w Wielkiej Brytanii¹⁰⁰, wydaje się całkowicie zasadne.

Na koniec warto także przytoczyć opinię z raportu Komisji Prawnej (Law Commission) o przestępstwach z nienawiści. Analizując przestępstwa polegające na wzniecaniu nienawiści, Komisja uznała, że jakiekolwiek rozszerzenie zakresu kryminalizacji obejmujące tożsamość płciową bez wyraźnej klauzuli o wolności wyrażania opinii prowadziłoby do „bardzo realnego ryzyka niewłaściwego stosowania prawa”¹⁰¹. Zasugerowała wprowadzenie klauzuli „unikania wątpliwości”, obejmującej „poglądy, że płeć jest binarna i niezmienna, oraz używanie języka, który to wyraża”¹⁰². Jednocześnie stwierdziła też, że mogą zaistnieć okoliczności, w których sposób, w jaki wyrażono poglądy *gender-critical*, oraz intencje mówcy oznaczały, że przekroczono granicę podsycania transfobicznej nienawiści¹⁰³. Kwestia jest więc w zasadzie otwarta i należy czekać na rozstrzygnięcia sądów. Kobiety o poglądach *gender-critical* natomiast obrażać wolno.

9. Pierwsze dni obowiązywania Hate Crime and Public Order (Scotland) Act

Nazajutrz po wejściu w życie Ustawy sposób wykładni nowych przestępstw został „przetestowany” przez samą J.K. Rowling. Pisarka, na co dzień mieszkająca w Szkocji, opublikowała serię tweetów, gdzie wskazała dziesięć znanych transkobiet, które stały się sławne z powodu popełnionych przestępstw lub statusu celebrytów – ironicznie opisała ich sylwetki i zapewniła, że są dla niej kobietami¹⁰⁴. Następnie napisała, że jest *prima aprilis* i tylko żartuje, a wszystkie wymienione osoby są mężczyznami. Po czym zwróciła się do szkockiej policji, by ją aresztowała, jeśli uważa, że popełniła przestępstwo¹⁰⁵.

¹⁰⁰ K. Murray, L.H. Blackburn, L. Mackenzie, *How Trans Activists...*

¹⁰¹ *Law Commission...*, pkt 10.519, s. 472.

¹⁰² *Ibidem*.

¹⁰³ *Ibidem*.

¹⁰⁴ Np. „Samantha Norris została oczyszczona z zarzutów obnażania swojego penisa przed [ang. *her penis* – M.G.] 11-letnimi dziewczynkami. Hurra! Niestety została potem skazana za posiadanie 16 tys. zdjęć gwałconych i molestowanych seksualnie dzieci. Tak czy inaczej, Sam jest nadal dla mnie damą” (wpis J.K. Rowling, Twitter/X, 01.04.2024, https://twitter.com/jk_rowling/status/1774748647302861111 [dostęp: 10.04.2024]).

¹⁰⁵ Pełna treść wypowiedzi Rowling: „Tylko żartuję. Oczywiście, osoby wspomniane w powyższych tweetach wcale nie są kobietami, ale mężczyznami, co do jednego. Przyjmując szkocką ustawę

Następnego dnia szkocka policja ogłosiła, że nie będzie wszczynać postępowania w sprawie tweetów Rowling, ani też nie zarejestruje ich jako NCHI. Pisarka skomentowała to: „Mam nadzieję, że ta zapowiedź uspokoi każdą kobietę w Szkocji, która chce opowiedzieć się za realnością i znaczeniem płci biologicznej, i wierzę, że wszystkie kobiety – niezależnie od statusu lub środków finansowych – będą traktowane jednakowo w świetle prawa”¹⁰⁶.

Na marginesie wypowiedzi Rowling można zauważyć, że w pierwszych dniach obowiązywania Ustawy policja została wręcz „zalana” skargami. Według informacji medialnych w pierwszych sześciu dniach policja otrzymała prawie 8 tys. skarg (obliczono, że to 1 skarga na minutę). Na ironię zakrawa fakt, że duża ich część dotyczyła wypowiedzi samego premiera Humzy Yousafa i jego przemówienia z 2021 r., gdy gromił Szkotów za „bycie białymi” oraz potępiał ich „białość”. Policja nie podjęła żadnych działań¹⁰⁷.

o przestępstwach z nienawiści, szkoccy prawodawcy najwyraźniej przywiązują większą wagę do uczuć mężczyzn, którzy realizują swoją ideę kobiecości, jakkolwiek mizoginistycznie lub oportunistycznie, niż do praw i wolności rzeczywistych kobiet oraz dziewcząt. Nowe ustawodawstwo jest szeroko otwarte na nadużycia ze strony aktywistów chcących uciszyć tych z nas, którzy mówią o niebezpieczeństwach związanych z eliminacją jedнопłciowych przestrzeni dla kobiet i dziewcząt, o nonsensie danych dotyczących przestępczości, jeśli brutalne i seksualne napaści popełnione przez mężczyzn są rejestrowane jako przestępstwa kobiet, o groteskowej niesprawiedliwości zezwalania mężczyznom na rywalizację w kobiecych sportach, o niesprawiedliwości pracy kobiet, zaszczytach i możliwościach odbieranych przez transseksualnych mężczyzn oraz o rzeczywistości i niezmienności płci biologicznej. Od kilku lat szkockie kobiety są naciskane przez swój rząd i członków policji, aby zaprzeczały świadectwu swoich oczu i uszu, odrzuciły fakty biologiczne oraz przyjęły neoreligijną koncepcję gender, która jest nie do udowodnienia i nie do sprawdzenia. Przedefiniowanie »kobiety« w taki sposób, by obejmowało każdego mężczyznę, który deklaruje, że nią jest, miało już poważne konsekwencje dla praw i bezpieczeństwa kobiet oraz dziewcząt w Szkocji, z najsilniejszym wpływem, jak zawsze, na osoby najbardziej narażone, w tym więźniarki i ofiary gwałtów. Niemożliwe jest dokładne opisanie lub zmierzenie się z rzeczywistością przemocy oraz przemocy seksualnej wobec kobiet i dziewcząt ani zajęcie się obecnym atakiem na prawa kobiet i dziewcząt, chyba że wolno nam nazwać mężczyznę mężczyzną. Wolność słowa i przekonania kończy się w Szkocji, jeśli dokładny opis płci biologicznej zostanie uznany za przestępstwo. Obecnie przebywam poza krajem, ale jeśli to, co tu napisałam, kwalifikuje się jako przestępstwo zgodnie z warunkami nowej ustawy, nie mogę się doczekać aresztowania po powrocie do miejsca narodzin szkockiego oświecenia. Jeśli zgadzasz się z poglądami przedstawionymi w tym tweecie, prześlij go dalej” (wpis J.K. Rowling, Twitter/X, 01.04.2024, https://twitter.com/jk_rowling/status/1774749954629652873 [dostęp: 10.04.2024]).

¹⁰⁶ M. Bonar, K. Scott, *JK Rowling Hate Law Posts Not Criminal, Police Say*, BBC, 02.04.2024, <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-68712471> [dostęp: 10.04.2024].

¹⁰⁷ G. Edkins, *One Complaint a Minute Being Made under Shamolic Scots Hate Law as Almost 8,000 Complaints Leave Police Swamped*, Daily Mail, 06.04.2024, https://www.dailymail.co.uk/news/article-13279629/Scots-hate-law-complaints-leave-police-swamped.html?ito=native_share_article-nativemenuubutton [dostęp: 10.04.2024].

Sami policjanci byli zaniepokojeni ogromem spraw. David Kennedy, sekretarz generalny Szkockiej Federacji Policji (SPF), powiedział: „To katastrofa, a funkcjonariusze są wprost zasypywani skargami”¹⁰⁸. Doświadczeni policjanci ostrzegali, że policja będzie zmuszona przekierować siły na rozpatrywanie skarg i zredukować siły przeznaczone na zwalczanie przestępczości na pierwszej linii. Sytuację pogarszał fakt, że rząd szkocki nie przeznaczył żadnych dodatkowych funduszy dla policji, pomimo dodatkowej pracy, którą Ustawa wygenerowała. Policjanci tłumaczyli, że podczas gdy zdecydowana większość skarg zostanie uznana za niepodlegającą dalszym działaniom, każda (sprawa) będzie musiała zostać dokładnie sprawdzona i oceniona, więc służby wykorzystują zasoby, które można by spożytkować gdzie indziej. Funkcjonariusze wręcz ostrzegali, że Ustawa może zniszczyć zaufanie do policji¹⁰⁹.

10. Podsumowanie

Podsumowując, nawet jeśli nowe prawo nie doprowadzi do dużej liczby skazań za „wzniesienie nienawiści”, z pewnością obywatele odczują jego represyjność na wcześniejszych etapach postępowania karnego. Nawet jeśli, jak wskazują eksperci prawnicy, przepisy są sformułowane w sposób jasny i zachowujący gwarancje wolności słowa, to więcej obaw budzi dotychczasowa praktyka ścigania czynów z nienawiści w Szkocji i całej Wielkiej Brytanii oraz ogólny klimat społeczny. Hate Crime and Public Order (Scotland) Act daje policjantom „zielone światło” do przesłuchiwanie ludzi za wyrażanie zgodnych z prawem, ale odmiennych, obraźliwych lub kontrowersyjnych poglądów, które osoby o szczególnych cechach chronionych – a także wielu aktywistów, którzy rzekomo wypowiadają się w ich imieniu – postrzegają jako „nienawistne”¹¹⁰. Co więcej, nawet jeśli policja uzna, że nie popełniono przestępstwa, zawsze może zarejestrować skargę jako NCHI w *quasi*-karnym rejestrze.

Pierwsze dni obowiązywania Hate Crime and Public Order (Scotland) Act potwierdziły obawy, że nieproporcjonalna ilość czasu pracy policji zostanie przekierowana na pilnowanie ostrych, ale zgodnych z prawem debat w ramach „wojen kulturowych” w przestrzeni publicznej i na skupienie się na badaniu krzywdzących

¹⁰⁸ Ibidem.

¹⁰⁹ *Hate Crime Law Could Damage Trust in Police – Chief*, BBC, 31.03.2024, <https://www.bbc.com/news/articles/cd18ey5ze3yo> [dostęp: 10.04.2024].

¹¹⁰ F. Attenborough, *JK Rowling Vows to Defy “Ludicrous” New Hate Crime Laws*, Free Speech Union, 19.03.2024, <https://freespeechunion.org/jk-rowling-vows-to-defy-ludicrous-new-hate-crime-laws/> [dostęp: 10.04.2024].

słów, a nie zachowań przestępczych. Jest to tym bardziej niepokojące ze względu na fakt, że w Szkocji wykrywa się mniej niż połowę wszystkich przestępstw, liczba zgłoszonych gwałtów wzrosła do najwyższego poziomu od 6 lat, a wykrywalność włamań do domów wyniosła zaledwie 21,4%¹¹¹.

Według niedawnego raportu Instytutu Spraw Gospodarczych (IEA) Ustawa będzie „aktywnie zachęcać do politycznie stronniczych oskarżeń” i „ograniczać wolność jednostek do wyrażania swoich poglądów politycznych na temat homoseksualności, małżeństw homoseksualnych, praw osób transpłciowych oraz przekonań i praktyk innych religii”¹¹².

Wydaje się, że właśnie „efekt mrozący” Ustawy w istocie stanowi największe zagrożenie dla wolności słowa i formę uciszania krytycznych głosów. W szczególności osoby o poglądach *gender-critical*, czyli głównie kobiety, obawiają się, że każdy, kto odważy się kwestionować dogmaty ruchu trans lub kto twierdzi, że reforma ustawy o zmianie płci jest sprzeczna z prawami kobiet opartymi na płci, ryzykuje wszczęcie dochodzenia przez policję pod zarzutem popełnienia „transfobicznego” przestępstwa z nienawiści.

Jednym z głównych kontrargumentów mających zneutralizować obawy zwłaszcza kobiet był ogłoszony przez Humzę Yousafa plan przyjęcia osobnej ustawy, skoncentrowanej wyłącznie na ochronie kobiet przed mową nienawiścią (tzw. *misogyny law*). Jednakże dopytywany przez dziennikarzy premier wyjaśnił, że ochrona będzie również obejmowała osoby transpłciowe identyfikujące się jako kobiety¹¹³. A zatem nie tylko nie będzie stanowiła żadnego narzędzia ochrony kobiet przed atakami na nie w debacie dotyczącej konfliktu praw między prawami kobiet opartymi na płci a postulatami transaktywistów, ale jeszcze będzie przyznawała dodatkową ochronę osobom transpłciowym – ze względu na płeć oprócz tej z uwagi na tożsamość transpłciową.

Z pewnością należy stwierdzić, że prywatne, systemowe oraz ogólnospołeczne koszty Ustawy są bardzo wysokie, co skłania do pytania o zachowanie zasady proporcjonalności w tej decyzji kryminalizacyjnej¹¹⁴.

¹¹¹ Na podstawie: Rape Crisis Scotland, *Statistic and Key Information*, https://www.rapecrisisscotland.org.uk/resources-stats-key-info/#rlslider_3 [dostęp: 10.04.2024].

¹¹² M. Glendening, *Dictating Words: The Culture-Control Left and the War against Free Speech*, Institute for Economic Affairs, 31.10.2023, https://iea.org.uk/publications/dictating-words-the-culture-control-left-and-the-war-against-free-speech/#Who_are_the_Culture-Control_Left [dostęp: 10.04.2024].

¹¹³ *Yousaf: Trans Women Will Be Protected by Misogyny Law*, BBC, 16.04.2024, <https://www.bbc.com/news/articles/cw59e7dg2nlo> [dostęp: 16.04.2024].

¹¹⁴ L. Gardocki, *Zagadnienia teorii kryminalizacji*, Wydawnictwo Prawnicze PWN, Warszawa 1990, s. 109–116.

Nasuwa się również refleksja nad dynamiką debaty publicznej, która w dużym stopniu toczy się w Internecie na platformach społecznościowych w latach 20. XXI w., rolę jednostek oraz grup interesu (organizacji pozarządowych) – „aktorów pozaprawnych, czyli spoza systemu prawa”, w kształtowaniu wykładni prawa, w tym przypadku J.K. Rowling oraz organizacji Stonewall. Znana pisarka wydaje się centralną postacią całej debaty o szkockiej Ustawie. Mimo ataków i oskarżeń o „transfobię”, które ją spotykają od 2020 r. za głoszenie poglądów *gender-critical*, jej sława oraz głos (Rowling na portalu Twitter/X ma 14 mln obserwujących) są trudne do zignorowania. Pisarka uzyskała zapewnienie od samego premiera, że nie będzie ścigana za swoje wypowiedzi, jednakże, jak sama słusznie wskazała, nie chodzi o nią, ale o inne kobiety bez jej statusu i środków finansowych. Z kolei popularnej organizacji pozarządowej w ciągu kilku lat niepostrzeżenie udało się „opanować” niemal wszystkie sfery życia publicznego i organy administracji publicznej oraz narzucić jej sposób wykładni przepisów prawa, co w istotny sposób naruszyło zasadę neutralności światopoglądowej państwa.

W szerszej perspektywie Hate Crime and Public Order (Scotland) Act stanowi przykład nieliberalnego autorytaryzmu, ale nie prawicowego, a lewicowego „progresywnego”¹¹⁵, który swoje źródła ma w pozornie progresywnych politykach tożsamości i – skądinąd szlachetnym – pragnieniu wyrównania szans dla grup zmarginalizowanych oraz o niekorzystnej sytuacji, a który może prowadzić do marginalizowania i dyskryminowania innych grup.

Na Ustawę, czy w ogóle postępującą walkę z mową nienawiści poprzez poszerzanie zakresu jej kryminalizacji, można też spojrzeć jako na przejaw „represywnej tolerancji” Herberta Marcuse. W eseju¹¹⁶, opublikowanym po raz pierwszy w 1965 r. i adresowanym do wąskiego grona studentów amerykańskiej uczelni, Marcuse odrzucił „tradycyjną”, czyli liberalną, tolerancję i uznał zachodni kapitalistyczny liberalizm za zniewalający system ucisku. Stwierdził, że prawdziwa tolerancja nie powinna tolerować idei, które stoją na drodze postępu. O tym, jakie idee można głosić, a jakich nie, powinna zaś decydować mała grupa ekspertów, „niekoniecznie wybieranych przez społeczeństwo”¹¹⁷. Chodzi więc w istocie o nietolerowanie „tradycyjnej” tolerancji opartej na liberalnych wartościach i zanegowaniu zasady wolności słowa.

¹¹⁵ E. Kováts, *An Illiberal Left? Assessing Current Anti-Pluralist Political Practices in the West*, in: *The Oxford Handbook of Illiberalism*, ed. M. Laruelle, Oxford University Press, Oxford 2023, s. 1–21 (*online first*).

¹¹⁶ H. Marcuse, *Repressive Tolerance*, in: R.P. Wolff, B. Moore Jr., H. Marcuse, *A Critique of Pure Tolerance*, Beacon Press, Boston 1969, s. 95–137.

¹¹⁷ Ibidem (na podstawie wersji zamieszczonej w: <https://www.marcuse.org/herbert/publications/1960s/1965-repressive-tolerance-fulltext.html> [dostęp: 31.07.2024]).

Ustawa wprowadza realne ryzyko karania opartego na subiektywnym poczuciu krzywdy czy obrazy jednostki, a nie na obiektywnie ocenianym naruszeniu określonych dóbr prawnych czy zasadzie winy. Organy stosujące prawo albo są wprost zobowiązane nie weryfikować danego stwierdzenia (jak w przypadku NCHI), albo są szkolone przez organizacje lobbingowe tak, by interpretować prawo zgodnie z ich interesem. Jest to niewątpliwie forma radykalnego uprzywilejowania określonych grup o cesze chronionej w imię wyrównania ich historycznej marginalizacji.

Rozważania dotyczące tego, czy tzw. *misgendering* będzie karalny, mają fundamentalne znaczenie dla wolności słowa i wolności przekonań. Organizacje oraz rzecznicy praw osób transpłciowych przekonują, że użycie preferowanego rodzaju i zaimków wobec osób transpłciowych to kwestia elementarnego szacunku ludzkiego, uszanowania ich godności oraz środków, by zmniejszyć ich cierpienie związane z niedopasowaniem ich płci fizycznej do płci odczuwanej/tożsamości płciowej. Można więc uznać, że chodzi o to, abyśmy byli mili, o zwykły szacunek. Bycie miłym niewiele kosztuje i świadczy o poziomie kultury osobistej każdego człowieka. Jednakże karanie za nieużywanie preferowanych zaimków zmienia optykę patrzenia na tę prośbę. Wprowadza się bowiem przymus używania preferowanych zaimków pod groźbą kary. Nie jest to już prośba o „bycie miłym”, ale kategoryczne żądanie uznania czyjejś subiektywnej tożsamości, nawet wbrew własnym przekonaniom, a to z kolei może rodzić poważne konflikty sumienia.

Filozofki polityczne Noá Nógrádi oraz Eszter Kováts zwracają uwagę na błąd w argumentacji tych grup społecznych, które opowiadają się za coraz to nowymi i rozszerzającymi się tożsamościami seksualnymi oraz płciowymi. Nie tylko domagają się uznania za w pełni równe istoty ludzkie, ale także uznania ich własnej tożsamości (np. uznania osoby urodzonej jako mężczyzna i wyglądającej jak mężczyzna za kobietę lub osobę niebinarną). W istocie jest to znacznie bardziej radykalne twierdzenie, które wymaga, aby inni ludzie zignorowali własne postrzeganie i zrezygnowali z jednej z najbardziej podstawowych kategorii, których używają do nadania sensu światu, a mianowicie: identyfikacji płci innej osoby¹¹⁸.

Na koniec warto przytoczyć słowa szkockiego duchownego zacytowane przez magazyn „The Economist”: „Nowe prawo znosi stare prawo o bluźnierstwie i zastępuje je wersją nowoczesną”¹¹⁹, a raczej ponowoczesną, zważywszy na ideowe korzenie polityk tożsamości.

¹¹⁸ N. Nógrádi, *Navigating Hostilities from One Direction and Pressures from Others: Exploring the Realities of Feminist Women's Organizations in Central-Eastern Europe through the Example of Hungary*, in: *Culture Wars in Europe*, ed. E. Kováts, Illiberalism Studies Program, George Washington University, Washington 2023, s. 291–309; E. Kováts, *An Illiberal Left?*...

¹¹⁹ Duchowny powiedział też: „Zaakceptowaliśmy, że nasze wierzenia nie są przez wszystkich podzielane, niekoniecznie rozumiane. Jednakże nie powinniśmy być kryminalizowani za

Bibliografia

- A New Hate-Crime Law in Scotland Causes Widespread Concern*, The Economist, 27.03.2024, <https://www.economist.com/britain/2024/03/27/a-new-hate-crime-law-in-scotland-causes-widespread-concern> [dostęp: 03.04.2024].
- All Police Scotland Officers Must Pass the 'Patrick Harvie Test' as Part of Hate Crime Training*, The Democrat. Dunbarshire's Digital Newspaper, 23.03.2024, <https://democratonline.net/2024/03/23/all-police-scotland-officers-must-pass-the-patrick-harvie-test-as-part-of-hate-crime-training/> [dostęp: 30.03.2024].
- Attenborough F., *JK Rowling Vows to Defy "Ludicrous" New Hate Crime Laws*, Free Speech Union, 19.03.2024, <https://freespeechunion.org/jk-rowling-vows-to-defy-ludicrous-new-hate-crime-laws/> [dostęp: 10.04.2024].
- Attenborough F., *SNP's Hate Crime Law Activated Despite Fears over Free Speech*, The Free Speech Union, 13.03.2024, <https://freespeechunion.org/snps-hate-crime-law-activated-despite-fears-over-free-speech/> [dostęp: 30.03.2024].
- Blackburn L.H., *Scotland's New Hate Crime Act is Fraught with Danger*, The Spectator, 23.03.2024, <https://www.spectator.co.uk/article/scotlands-new-hate-crime-act-is-fraught-with-danger/> [dostęp: 08.04.2024].
- Bonar M., Scott K., *JK Rowling Hate Law Posts Not Criminal, Police Say*, BBC, 02.04.2024, <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-68712471> [dostęp: 10.04.2024].
- Borland B., *Glasgow Sex Shop Is One of Dozens of 'Sinister' New 'Hate Crime Reporting Centres' Due to Open on April 1*, Scottish Daily Express, 13.03.2024, <https://www.scottishdailyexpress.co.uk/news/scottish-news/glasgow-sex-shop-one-dozens-32342969> [dostęp: 03.04.2024].
- Brocklebank J., Wright M., *Police Chiefs Consider Ending Practice of Logging Trivial Non-Crime 'Hate' Incidents after Almost 4,000 Recorded in a Year*, Daily Mail, 27.12.2023, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-12902005/Police-chiefs-consider-ending-practice-logging-trivial-non-crime-hate-incidents-4-000-recorded-year.html> [dostęp: 04.04.2024].
- Brzozowski W., *Efekt mrożący*, „Przegląd Konstytucyjny” 2023, nr 4, s. 37–53.
- Chacko Th., *Prejudging the Transgender Controversy?*, A Policy Exchange Report, 07.07.2021, <https://policyexchange.org.uk/publication/prejudging-the-transgender-controversy/> [dostęp: 10.04.2024].
- Chalmers J., *The Hate Crime and Public Order (Scotland) Act 2021. What Does It Do?*, 24.03.2024, <https://jameschalmers.substack.com/p/the-hate-crime-and-public-order-scotland> [dostęp: 10.04.2024].

wyrażanie tradycyjnych chrześcijańskich przekonań odnośnie do płci i seksualności” (*A New Hate-Crime Law...*).

- Characteristics of Police Recorded Hate Crime in Scotland: Study*, Scottish Government, 23.02.2021, <https://www.gov.scot/publications/study-characteristics-police-recorded-hate-crime-scotland/pages/6/> [dostęp: 10.04.2024].
- Cieslikowski J., *UK Police's Speech-Chilling Practice of Tracking 'Non-Crime Hate Incidents'*, FIRE, 09.05.2023, <https://www.thefire.org/news/uk-polices-speech-chilling-practice-tracking-non-crime-hate-incidents> [dostęp: 04.04.2024].
- Crown Drops Transphobia Case against Marion Millar*, Scottish Legal News, 29.10.2021, <https://www.scottishlegal.com/articles/crown-drops-transphobia-case-against-marion-millar> [dostęp: 04.04.2024].
- Downey C., *Scottish Police Won't Charge J.K. Rowling for 'Misgendering' Trans Convicts under New Hate-Speech Law*, National Review, 02.04.2024, <https://www.nationalreview.com/news/scottish-police-wont-charge-j-k-rowling-for-misgendering-trans-convicts-under-new-hate-speech-law/> [dostęp: 10.04.2024].
- Drug-Induced Deaths – the Current Situation in Europe (European Drug Report 2023)*, European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, https://www.emcdda.europa.eu/publications/european-drug-report/2023/drug-induced-deaths_en [dostęp: 08.04.2024].
- Dudek M., *Czy powinniśmy karać nienawiść? Uwagi o koncepcji przestępstw z nienawiści*, „Forum Prawnicze” 2012, nr 1 (9), s. 33–47.
- Edkins G., *One Complaint a Minute Being Made under Shambolic Scots Hate Law as Almost 8,000 Complaints Leave Police Swamped*, Daily Mail, 06.04.2024, https://www.dailymail.co.uk/news/article-13279629/Scots-hate-law-complaints-leave-police-swamped.html?ito=native_share_article-nativemenubutton [dostęp: 10.04.2024].
- Ellery B., *Hate Speech Records Are Having 'Chilling Effect' on Free Speech*, The Times, 15.02.2021, <https://www.thetimes.co.uk/article/hate-claim-records-are-having-chilling-effect-on-free-speech-t90ccwncq> [dostęp: 04.04.2024].
- Forstater M., *Who Judges the Judges?*, The Critic, 25.10.2021, <https://thecritic.co.uk/who-judges-the-judges/> [dostęp: 10.04.2024].
- Forster A., *Review of Two Events Involving External Speakers*, Essex Blogs, 17.05.2021, <https://www.essex.ac.uk/blog/posts/2021/05/17/review-of-two-events-with-external-speakers> [dostęp: 10.04.2024].
- Free Speech Union, *Written Evidence by Free Speech Union (HRW0068)*, <https://committees.parliament.uk/writtenevidence/120917/pdf/#:~:text=Our%20data%20shows%20that%2052,at%20an%20increasingly%20alarming%20rate> [dostęp: 10.04.2024].
- Gani A., *Stonewall to Start Campaigning for Trans Equality*, The Guardian, 16.02.2015, <https://www.theguardian.com/uk-news/2015/feb/16/stonewall-start-campaigning-trans-equality> [dostęp: 10.04.2024].
- Gardocki L., *Zagadnienia teorii kryminalizacji*, Wydawnictwo Prawnicze PWN, Warszawa 1990.

- Glendening M., *Dictating Words: The Culture-Control Left and the War against Free Speech*, Institute for Economic Affairs, 31.10.2023, https://iea.org.uk/publications/dictating-words-the-culture-control-left-and-the-war-against-free-speech/#Who_are_the_Culture-Control_Left [dostęp: 10.04.2024].
- Guzik R., *Wolność słowa a mowa nienawiści. Analiza karnoprawna*, C.H.Beck, Warszawa 2021.
- Harrison E., *JK Rowling Could Be Investigated by Police for Misgendering Trans People*, SNP Minister Says, Independent, 01.04.2024, <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/books/news/jk-rowling-misgender-trans-snp-b2521530.html> [dostęp: 10.04.2024].
- Hate Crime, England and Wales, 2022 to 2023 Second Edition*, 02.11.2023, <https://www.gov.uk/government/statistics/hate-crime-england-and-wales-2022-to-2023/hate-crime-england-and-wales-2022-to-2023> [dostęp: 04.04.2024].
- Hate Crime Law Could Damage Trust in Police – Chief*, BBC, 31.03.2024, <https://www.bbc.com/news/articles/cd18ey5ze3yo> [dostęp: 10.04.2024].
- Hate Crime Operational Guidance*, 2014, College of Policing, https://www.whatdotheyknow.com/request/hate_crime_operational_guidance/response/1384882/attach/5/Disclosure%202.pdf [dostęp: 04.04.2024].
- Hate Hurts. New National Anti-Hate Crime Campaign Launches Today*, Scottish Government, 11.03.2024, <https://sgmarketing-newsroom.prgloo.com/news/hate-hurts-new-national-anti-hate-crime-campaign-launches-today> [dostęp: 04.04.2024].
- He Says, She Says. How Police Scotland Policy Risks Weaponising Hate Crime*, Murray Blackburn Mackenzie, 23.02.2024, <https://murrayblackburnmackenzie.org/2024/02/23/he-says-she-says-how-police-scotland-policy-risks-weaponising-hate-crime/> [dostęp: 04.04.2024].
- Highlights from Kirrin Medcalf's Evidence*, Sex Matters, 16.05.2022, <https://sex-matters.org/posts/updates/kirrin-medcalf/> [dostęp: 10.04.2024].
- Hunt R., *Our Work for Trans Equality is at the Heart of Our Mission for Acceptance without Exception*, Stonewall UK, 04.10.2018, <https://archive.ph/ySUCr> [dostęp: 08.04.2024].
- Kováts E., *An Illiberal Left? Assessing Current Anti-Pluralist Political Practices in the West*, in: *The Oxford Handbook of Illiberalism*, ed. M. Laruelle, Oxford University Press, Oxford 2023, s. 1–21 (online first).
- Law Commission, *Hate Crime Laws: Final Report*, Law Com no 402, 07.12.2021, <https://www.gov.uk/government/publications/hate-crime-laws-final-report> [dostęp: 23.07.2024].
- Lyons I., Hardy L., Evans M., *Police Record 120,000 'Non-Crime' Hate Incidents That May Stop Accused Getting Jobs*, The Telegraph, 15.02.2020, <https://www.telegraph.co.uk/news/2020/02/14/police-record-120000-non-crime-incidents-may-stop-accused-getting/> [dostęp: 04.04.2024].

- Marcuse H., *Repressive Tolerance*, in: R.P. Wolff, B. Moore Jr., H. Marcuse, *A Critique of Pure Tolerance*, Beacon Press, Boston 1969, s. 95–137.
- Martin D., *Civil Service Group That Likened Gender-Critical Activists to KKK Given £200,000 of Taxpayers' Money*, The Telegraph, 01.04.2024, <https://www.telegraph.co.uk/news/2024/04/01/civil-service-trans-staff-network-kkk-taxpayers-money/> [dostęp: 10.04.2024].
- McManus J., *Human Rights Body Leaves Stonewall Diversity Scheme*, BBC, 23.05.2021, <https://www.bbc.com/news/uk-57219989> [dostęp: 10.04.2024].
- Mowa nienawiści a wolność słowa. *Aspekty prawne i społeczne*, red. R. Wieruszewski i in., Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2010.
- Murray B., *Kirkcaldy: Police Face Social Media Backlash after Deleting Tweet Investigating Stickers which Read 'Women Won't Wheesht'*, The Scotsman, 23.05.2021, <https://www.scotsman.com/news/people/kirkcaldy-police-face-social-media-backlash-after-deleting-tweet-investigating-stickers-which-read-women-wont-wheesht-3247035> [dostęp: 04.04.2024].
- Murray K., Blackburn L.H., Mackenzie L., *Hate Crime and Public Order Bill: Stage 2 Briefing. The Need for Tailored Freedom of Expression Protection for Transgender Identity*, 31.01.2021, <https://murrayblackburnmackenzie.org/wp-content/uploads/2021/01/mbm-stage-2-briefing-on-hate-crime-bill-31-january-2021-1.pdf> [dostęp: 10.04.2024].
- Murray K., Blackburn L.H., Mackenzie L., *How Trans Activists Captured the Hate Crime Agenda*, The Critic, 19.03.2024, <https://thecritic.co.uk/how-trans-activists-captured-the-hate-crime-agenda/> [dostęp: 03.04.2024].
- Nógrádi N., *Navigating Hostilities from One Direction and Pressures from Others: Exploring the Realities of Feminist Women's Organizations in Central-Eastern Europe through the Example of Hungary*, in: *Culture Wars in Europe*, ed. E. Kováts, Illiberalism Studies Program, George Washington University, Washington 2023, s. 291–309.
- Non-Crime Hate Incidents: Code of Practice*, Home Office, 03.06.2023, <https://www.gov.uk/government/publications/non-crime-hate-incidents-code-of-practice> [dostęp: 05.04.2024].
- Perry K.E.G., *India Willoughby's JK Rowling Complaint Did Not Meet Criminal Threshold, Police Say*, The Independent, 08.03.2024, <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/books/news/jk-rowling-india-willoughby-police-trans-b2509754.html> [dostęp: 27.03.2024].
- Phillips A., *What is Trantifa? Far-Left Trans Movement Spreading Across U.S.*, Newsweek, 15.06.2023, <https://www.newsweek.com/what-trantifa-far-left-movement-transgender-violence-1807032> [dostęp: 04.04.2024].
- Pyman T., *Government's Legal Department DROPS Stonewall Diversity Champions Scheme after Backlash over the LGBT Rights Charity's Controversial Practices*, Daily Mail,

- 11.08.2022, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-11103311/Governments-Legal-Department-DROPS-Stonewall-Diversity-Champions-scheme.html> [dostęp: 10.04.2024].
- Rayner G., *How Scotland Became an Orwellian Nightmare*, The Telegraph, 30.03.2024, <https://www.telegraph.co.uk/news/2024/03/30/scotland-hate-and-crime-act-orwellian-yousaf-snp-trans/> [dostęp: 04.04.2024].
- Reid S., *Scotland Drugs Deaths Remain Highest in Europe Despite Slight Fall in Latest Figures*, Euronews.com, 22.08.2023, <https://www.euronews.com/2023/08/22/drug-deaths-in-scotland-remain-highest-in-europe-despite-fall-in-latest-figures> [dostęp: 08.04.2024].
- Reinl J., *The New Face of Extremism Unmasked: The UN and Republicans Are Watching 'Trantifa' – the Hard-Left Transgender Activists Who Flirt with Violence to Promote Their Radical Agenda*, Daily Mail, 16.06.2023, https://www.dailymail.co.uk/news/article-11995903/The-new-face-extremism-unmasked-Republicans-watching-trantifa.html?fbclid=IwAR0rGhCnOgRU-SF6KKyz_lFYWs42aLJguBcOqMzuswBgnxiSPInEHdBxC4E_aem_AdKxBjj3715SUCUGMOa5gvqmjt0JXYzbba3YKjUorFl7vTGisMDDb_eD-rkh-yx52I1c1spBTJGHxefjMxg7OwVF [dostęp: 04.04.2024].
- Sanderson D., *Police Accused of Parodying JK Rowling with 'Jo', Who Thinks Trans People Should Go to Gas Chambers*, The Telegraph, 20.03.2024, <https://www.telegraph.co.uk/news/2024/03/20/police-accused-of-attacking-jk-rowling-at-lgbt-event/> [dostęp: 03.04.2024].
- Sanderson D., *Police 'Broke Rules' over JK Rowling Misgendering Complaint*, The Telegraph, 11.03.2024, <https://www.telegraph.co.uk/news/2024/03/11/jk-rowling-india-willoughby-northumbria-police-nhci/> [dostęp: 27.03.2024].
- Sanderson D., *SNP Backs Police Plan to Stop Investigating Thousands of Crimes*, The Telegraph, 07.03.2024, <https://www.telegraph.co.uk/news/2024/03/07/snp-backs-police-plans-to-stop-investigating-25k-crimes/> [dostęp: 30.03.2024].
- Scott K., *Yousaf 'Not Surprised' JK Rowling Posts Are Not Criminal*, BBC, 03.04.2024, <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-68725547> [dostęp: 10.04.2024].
- Siddique H., *Open University Academic Wins Tribunal Case over Gender-Critical Views*, The Guardian, 22.01.2024, https://www.theguardian.com/world/2024/jan/22/open-university-academic-wins-tribunal-case-over-gender-critical-views?fbclid=IwAR3ZKS8NLFHBRTv_xBCxX-HttbHWr4oVVvs2j2-GDm1srjuxJFA1LCeDCdvU_aem_AdLVChsNrBi_scNRTAEEOCPqHbvBQLz0JN3yy13rVb8ZutfkVYlC6z3whQ4frLpDqxdv7igJefAlcaiRz_QcZQh [dostęp: 04.04.2024].
- Siddique H., *Stonewall Is at Centre of a Toxic Debate on Trans Rights and Gender Identity*, The Guardian, 05.06.2021, <https://www.theguardian.com/society/2021/jun/05/stonewall-trans-debate-toxic-gender-identity> [dostęp: 10.04.2024].
- Statutory Disclosure Guidance to Chief Officers of Police on Providing Information for Inclusion in Enhanced Criminal Record Certificates*, Home Office, 4th Edition, February 2024,

- <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/65c4d67f9c5b7f000c951b36/Statutory+Disclosure+Guidance+4th+Edition.pdf> [dostęp: 31.07.2024].
- Stonewall, *List of LGBTQ+ Terms*, <https://www.stonewall.org.uk/list-lgbtq-terms> [dostęp: 04.04.2024].
- Sunak Backs Rowling after 'Arrest Me' Challenge to Scotland's Hate Crime Laws, STV News, 02.04.2024, <https://news.stv.tv/scotland/rishi-sunak-backs-author-jk-rowling-in-row-over-scotlands-new-hate-crime-laws> [dostęp: 10.04.2024].
- Śledzińska-Simon A., *Decyzja ramowa w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii jako trudny kompromis wobec mowy nienawiści w Unii Europejskiej*, w: *Mowa nienawiści a wolność słowa. Aspekty prawne i społeczne*, red. R. Wieruszewski i in., Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2010, s. 93–113.
- The University of Edinburgh, *What Is Transphobia?*, <https://reportandsupport.ed.ac.uk/pages/what-is-transphobia> [dostęp: 10.04.2024].
- Third Party Reporting, Police Scotland, <https://www.scotland.police.uk/contact-us/reporting-hate-crime/#:~:text=Third%20party%20reporting%20centres%20could,made%20without%20giving%20your%20name> [dostęp: 03.04.2024].
- Tomkins A., *Hate Crime Act Might Yet Be a Success If We Focus on What It Means*, The Herald, 20.03.2024, <https://www.heraldscotland.com/opinion/24198760.hate-crime-act-might-yet-success-focus-means/?ref=twtr> [dostęp: 10.06.2024].
- Torrance D., Pyper D., *The Secretary of State Veto and the Gender Recognition Reform (Scotland) Bill*, 11 December 2023, Research Briefing, Parliament UK, <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9705/CBP-9705.pdf> [dostęp: 04.04.2024].
- Walker D., *Police Scotland's Secret Hate Crime Recording Could Destroy Job Prospects of Scots*, Scottish Daily Express, 27.03.2024, <https://www.scottishdailyexpress.co.uk/news/politics/police-scotlands-secret-hate-crime-32453651> [dostęp: 04.04.2024].
- Walters M.A., *Criminalising Hate. Law as Social Justice Liberalism*, Palgrave MacMillan, Cham 2022.
- What Is Hate Crime?, Police Scotland, <https://www.scotland.police.uk/advice-and-information/hate-crime/what-is-hate-crime/#:~:text=Hate%20crime%20is%20behaviour%20which,will%20towards%20a%20social%20group.%22> [dostęp: 03.04.2024].
- Woiński M., *Prawnokarne aspekty zwalczania mowy nienawiści*, Lexis Nexis, Warszawa 2014.
- Wondracz A., *Anti-Trans Protester Flees New Zealand after She Was Pelted with Eggs and Doused in Tomato Soup Following Her Chaotic Tour of Australia: 'Worst Place for Women I've Ever Visited'*, Daily Mail, 26.03.2023, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-11903167/Kellie-Jay-Keen-Minshull-AKA-Posie-Parker-flees-New-Zealand-Auckland-tomato-soup-egging-hit.html> [dostęp: 04.04.2024].
- Wright M., *Police Scotland Set up New Unit to Tackle 'Hate Crime' Such as Misgendering and Denying Men Access to Ladies' Toilets*, Scottish Daily Express, 20.09.2023, <https://www>.

scottishdailyexpress.co.uk/news/scottish-news/police-scotland-set-up-new-30983808 [dostęp: 03.04.2024].

Yousaf: Trans Women Will Be Protected by Misogyny Law, BBC, 16.04.2024, <https://www.bbc.com/news/articles/cw59e7dg2nlo> [dostęp: 16.04.2024].

dr MAGDALENA GRZYB

e-mail: m.grzyb@uj.edu.pl

Doktor nauk prawnych (Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet w Bordeaux), kryminolożka, adiunkt w Zakładzie Kryminologii na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jej zainteresowania naukowe obejmują: politykę kryminalną, teorie kryminologiczne, przemoc wobec kobiet i przemoc domową. Jest autorką ponad trzydziestu publikacji naukowych w języku polskim i angielskim.

Doctor of Law (Jagiellonian University, University of Bordeaux), criminologist, assistant professor in the Department of Criminology at the Faculty of Law and Administration of the Jagiellonian University. Her research interests include criminal policy, criminological theories, violence against women and domestic violence. She is the author of more than thirty scientific publications in Polish and English.